

KE-notat 6/2015

Søker/sak:	TrønderEnergi Kraft AS/Stokkfjellet vindkraftverk	
Fylker/kommuner:	Sør-Trøndelag/Selbu og Tydal	
Ansvarlig:	Arne Olsen	Sign.:
Saksbehandler:	Mathilde Berg	Sign.:
Dato:	6.11.2015	
Vår ref.:	NVE 201106956-139	KE: 6/2015
Sendes til:	Olje- og energidepartementet, TrønderEnergi Kraft AS, Selbu kommune, Tydal kommune og alle som har fremmet innsigelse eller klaget på NVEs vedtak	

Stokkfjellet vindkraftverk med tilhørende nettilknytning - sammenfatning og vurdering av innsigelse og klager på NVEs vedtak

Innhold

Konklusjon	1
Innledning.....	3
Avvisning av klager.....	3
Sammenfatning av klager og innsigelse	4
<i>Klager</i>	4
<i>Innsigelse</i>	7
Ny arealbruksbeskrivelse for reindrift.....	8
Tiltakshavers vurdering av klagen, innsigelse og notater knyttet til ny arealbeskrivelse for reindrift	16
NVEs vurdering av klager og innsigelse	17
Reindrift	18
Utredningsplikt.....	18
Folkerettens urfolksvern.....	25
Naturmangfold	26
Visuelle virkninger	27
Annet	27
Endret utbyggingsløsning.....	27
Eiendomsrett og verditap.....	28
Fylkesdelplan for vindkraft	29
Vindkraft som klimatiltak	30
Oppsummering og samlet vurdering	31

Konklusjon

I vedtak av 18.12.2014 meddelte Norges vassdrags- og energidirektorat (NVE) konsesjon til TrønderEnergi Kraft AS for Stokkfjellet vindkraftverk i Selbu kommune, Sør-Trøndelag fylke.

Det ble samtidig gitt konsesjon og ekspropriasjonstillatelse til en cirka 30 kilometer lang 132 kV kraftledning fra Stokkfjellet vindkraftverk til Nea transformatorstasjon, for å knytte vindkraftverket til det eksisterende kraftledningsnettet.

NVE har mottatt til sammen syv klager på vedtaket om konsesjon til Stokkfjellet vindkraftverk med tilhørende nettilknytning. Fem av klagen tilfredsstiller vilkårene for klagerett i forvaltningslovens kapittel VI. NVE har forberedt klagen i tråd med forvaltningsloven § 33. To av klagen er avvist på grunn av manglende rettslig klageinteresse. Ett av disse avslagene er påklaget.

Fylkesmannen i Sør-Trøndelag har fremmet innsigelse til prosjektet.

Det har i etterkant av konsesjonsvedtaket av 18.12.2014 blitt oversendt en ny arealbruksbeskrivelse for reindriften fra Gåebrien Sitje (Riast Hylling reinbeitedistrikt). Arealbruksbeskrivelsen er gjennomgått av Bioforsk og NaturRestaurering. NVE har i gjennomgangen av klagegrunnene også vurdert de nye opplysningene med tilhørende vurderinger.

NVE la i konsesjonsvedtak av 18.12.2014 til grunn at kalvings- og pregingsområder er viktige funksjonsområder, og at inngrep i disse områdene kan påvirke reindriften mer enn øvrige områder i et reinbeitedistrikt. NVE har gjennom den nye arealbruksbeskrivelsen blitt informert om at Bringenområdet har en viktig rolle som område for kalving og tidlig vårbeite. NVE konstaterer at grunneierne på Stokkfjellet mener at den nye arealbeskrivelsen ikke er korrekt, og at vurderingene fra Bioforsk og NaturRestaurering derfor bygger på et feilaktig faktagrunnlag om reindriften bruk av området.

Vi konstaterer at hovedparten av kalving og pregning foregår i områder med en avstand til planområdet på vel én km til mer enn fire km, og at Fylkesmannen legger til grunn unnvikelsessoner på fem km fra Stokkfjellet vindkraftverk. NVE vil her påpeke at det i dag allerede går en 420 kV-ledning gjennom kalvingsområdene som er nærmest planområdet. NVE kan ikke utelukke at noen få simler kalver i planområdet, og at disse simlene ved en utbygging av Stokkfjellet vindkraftverk kan trekke bort til andre områder for kalving og pregning. Kalving i planområdet bestrides imidlertid av grunneierne, og det fremgår av rapporten til NaturRestaurering at det finnes reserveområder for distriktet for de enkeltsimlene som ev. kalver i planområdet. Etter vår vurdering er det derfor lite sannsynlig at fortregning av noen få simler vil medføre redusert produksjon.

NVE konstaterer at planområdet for Stokkfjellet vindkraftverk ikke inngår i områder som er definert som reinbeite, men at plan- og influensområdet likevel brukes av reindriften. NVE legger til grunn at virkninger for reindriften kan være knyttet til indirekte arealtap som følge av stress-, frykt- og/eller fluktatferd knyttet til anleggsarbeid, og økning av menneskelig aktivitet.

NVE har vurdert den samlede inngrepsituasjonen for reinbeitedistriktet. Sett i sammenheng med at planområdet for Stokkfjellet vindkraftverk ligger utenfor distriktsgrensen, kan ikke NVE se at Stokkfjellet vindkraftverk vil medføre et vesentlig bidrag til den samlede belastningen for reinbeitedistriktet.

Etter vår vurdering er det noe usikkerhet knyttet til omfang av virkninger som følge av anleggsperioden for bygging av Stokkfjellet vindkraftverk. På denne bakgrunn kan avbøtende tiltak for reindriften være å unngå anleggsarbeid i perioden april, mai og frem til midten av juni, og i forbindelse med drivet østover mot vinterbeitene i desember/januar. Med bakgrunn i disse vurderingene, som er gjort med utgangspunkt i reinbeitedistriktets egen

arealbruksbeskrivelse, vil NVE anmode OED om å endre vilkår nr. 15 i anleggskonsesjonen til Stokkfjellet vindkraftverk av 18.12.2014 til å gjelde avbøtende tiltak også frem til 15. juni, og deler av desember/januar måned.

Etter NVEs vurdering har de nye opplysninger om reindriften i området ikke gitt grunnlag som tilsier at NVEs konsesjonsvedtak skal endres eller omgjøres.

Vi kan ikke se at klagen gir grunnlag for å endre eller omgjøre våre vedtak av 18.12.2014. NVE har under saksbehandlingen ikke kunnet imøtekomme innsigelsen fra Fylkesmannen i Sør-Trøndelag. Konsesjonsvedtak og ekspropriasjonstillatelsen oversendes derfor til Olje- og energidepartementet (OED) for endelig avgjørelse.

Nei til Vindkraft i Selbu har påklaget NVEs avvisningsvedtak om manglende klageinteresse. NVE kan ikke se at det er fremkommet nye opplysninger i klagen som tilsier at Nei til Vindkraft i Selbu skal ha klagerett og oversender derfor klagen til Olje- og energidepartementet for avklaring.

Innledning

NVE ga 18.12.2014 TrønderEnergi Kraft AS (TEK) konsesjon for å bygge og drive Stokkfjellet vindkraftverk med tilhørende infrastruktur i Selbu kommune, Sør-Trøndelag fylke. Det ble gitt konsesjon til et anlegg med samlet installert effekt på inntil 90 MW. Det ble samtidig gitt ekspropriasjonstillatelse for å bygge en ny cirka 30 km lang 132 kV kraftledning fra Stokkfjellet vindkraftverk til Nea transformatorstasjon.

Konsesjonsbehandling etter energiloven er en avveining mellom tekniske og økonomiske forhold og miljø- og samfunnsvirkninger. Hvis et omsøkt anlegg anses å være til større fordel enn ulempe for samfunnet, kan det gis konsesjon etter energiloven. Alle vesentlige forhold som kommer frem gjennom konsesjonsprosessen vurderes og tas hensyn til ved skjønnsutøvelsen.

NVE har mottatt til sammen syv klager på vedtaket om konsesjon til Stokkfjellet vindkraftverk med tilhørende nettilknytning. Klagerne er Gåebrien Sijte (Riast/Hylling reinbeitedistrikt), Forum for Natur og friluftsliv - Sør-Trøndelag, Johan Birger Stokmo, Henning Stokmo, Per Olav Tjelflaat, Nei til Vindkraft i Selbu og Iver Johan Unsgård. Klagen fra grunneier Iver Johan Unsgård gjelder ekspropriasjonstillatelsen til nettilknytningen.

Fylkesmannen i Sør-Trøndelag har fremmet innsigelse til prosjektet.

I dette notatet har NVE sammenfattet klagen og innsigelsen, og kommentert de vesentligste klagegrunnene som er fremsatt. NVE viser til notatene *Bakgrunn for vedtak* av 18.12.2014 for hhv. vindkraftverket og nettilknytningen, hvor blant annet innkomne merknader er sammenfattet og hvor NVEs vurderinger og begrunnelse for vedtakene om å bygge og drive Stokkfjellet med tilhørende infrastruktur fremgår.

Avvisning av klager

NVEs myndighet i klagesaker følger av forvaltningsloven § 33. NVE kan oppheve eller endre vedtaket dersom NVE finner klagen begrunnet. Alternativt oversendes klagen til OED for endelig avgjørelse. Etter forvaltningsloven § 33 annet ledd skal NVE avvise klagen dersom vilkårene for å behandle klagen ikke foreligger.

NVE viser til forvaltningsloven § 28 første ledd der det går frem at klagen må være fremmet av en part eller annen med rettslig klageinteresse. Klagen fra Per Olav Tjelflaat og Nei til Vindkraft i Selbu ble avvist i brev av 24.4.2015.

Avvisning av klager er et enkeltvedtak som kan påklages. Vedtaket om avvisning er ikke blitt påklaget av Per Olav Tjelflaat. Nei til Vindkraft i Selbu påklaget vedtaket i brev av 16.5.2015. Organisasjonen Nei Til Vindkraft i Selbu er etter det NVE kjenner til en ad hoc-organisasjon som ble startet med formål om å hindre utbygging av Stokkfjellet og Eggjafjellet vindkraftverk. I følge en tidligere høringsuttalelse består gruppen av cirka 300 medlemmer. Organisasjonen er ikke registrert i Brønnøysundregistrene, og har etter det NVE kjenner til ingen annen aktivitet enn motstand mot vindkraftplanene i Selbu kommune. Etter NVEs vurdering har ikke organisasjonen den kvalifiserte tilknytning som kreves for å ha rettslig klageinteresse i saken. NVE kan ikke se at det foreligger momenter i Nei Til Vindkraft i Selbu sin klage som tilsier at organisasjonen har tilstrekkelig tilknytning til Stokkfjellet vindkraftverk eller at organisasjonens rettslige stilling på noen måte er berørt av vedtaket. Etter NVEs vurdering er det engasjement og den generelle interesse for saken de har vist i seg selv ikke tilstrekkelig til å innrømme rettslig klageinteresse.

I klagen på NVEs vedtak om å avvise klage fra Nei til Vindkraft i Selbu hevdes det at organisasjonens formål er å verne viktige naturområder i Selbu, og da spesielt gjennom å hindre at naturområdene blir ødelagt av vindkraftutbygging, og at de derfor må meddeles rettslig klageinteresse. Av begrunnelsen i klagen fra nei til Vindkraft i Selbu går det ikke frem at organisasjonen er direkte berørt av Stokkfjellet vindkraftverk. NVE kan ikke se at det er fremkommet nye opplysninger i klagen som tilsier at Nei til Vindkraft i Selbu skal ha klagerett og oversender derfor klagen til Olje- og energidepartementet for avklaring.

Sammenfatning av klager og innsigelse

I dette notatet vurderes de fem klagen og innsigelsen som er fremsatt av personer, organisasjoner eller offentlige organer som er part i saken eller som har rettslig klageinteresse. Klagen gjelder NVEs vedtak om anleggskonsesjon og samtykke til ekspropriasjon for nettilknytningen.

Klager

Gåebrien Sijte (Riast/Hylling reinbeitedistrikt) klager på NVEs vedtak i brev av 26.1.2015. I klagen peker distriktet på at fagutreder ikke er gitt mulighet til å sette seg inn i reindriftens bruk av Bringenumrådet (Mielke), og hvor sentralt dette området er for områdebruk og driftsmønster i distriktet. Klager skriver videre at det virker uklart hvordan utreder har oppfattet bruken av de forskjellige årstidsbeitene i distriktet, herunder områdene inn mot Bringenumrådet og distriktets flytting til Femund reinbeitedistrikt om vinteren.

Klager skriver at dagens områdebruk og driftsmønster i Bringenumrådet i grove trekk har vedvart siden den intensive reindriften i området opphørte, men er i senere tid noe forandret etter enighet mellom distriktene om å bruke Riasten- og Hyllingen reinbeitedistrikt i fellesskap for de reineiere som hadde tilhold i disse distriktene. Etter dette har alle flyttet inn i tidligere Riasten reinbeitedistrikt, og mot eller inn i Bringenumrådet i kalvingstiden.

Klager skriver at tidspunktet for reinens ankomst til Bringenumrådet varierer fra år til år, men intensiteten i bruk, og da spesielt i kalvingsperioden, er ganske lik fra år til år. Årsaken til at tidspunkt for ankomst til området kan variere, har sammenheng med når flytting fra Femund reinbeitedistrikt skjer. Femund reinbeitedistrikt er vinterbeitedistrikt for Gåebrien Sijte og Essand reinbeitedistrikt (Saanti Sijte).

Normalt vil hele flokken til Gåebrien Sijte være på beite i Femund reinbeitedistrikt eller den sørøstligste delen av Gåebrien Sijte fra midten av januar frem til det flyttes ut av distriktet. Rein som de ikke klarer å flytte, søker som regel mot områdene i Rensfjellet eller vest om sjøene Holtsjøen og Samsjøen, hvor den beiter inntil den kommer sørover mot Bringen og Tverråfjellet i forkant av kalvingstiden.

Vanligvis vil store deler av flokken ankomme Bringenområdet innen 20.-25. april. Klager skriver at det er vanskelig å angi hvor stor andel av simleflokken som kalver i Bringenområdet, og viser til at kalvingsperioden strekker seg normalt fra siste uken i april og frem til ut i juni.

Klager skriver at Bringenområdet har gode kvaliteter for reindriften. Det skyldes blant annet at området blir tidlig bart om våren. Videre er det er kort avstand mellom høyereliggende områder hvor simlene har oversikt, og lavereliggende områder som kan gi ly for hardt vær. Det skal videre finnes gode beiter på de lavtliggende myrene.

I kalvings- og pregingsperioden er områder nord for distriktsgrensen, som Bringskafet, Storvollfjellet, Vorda og Råndalsøyene, mye brukt. Stokkfjellet brukes også, men i noe mindre grad. Området har kvaliteter og topografi som gjør at det finnes rein i området i de fleste av reindriftens åtte årstidsbeiter, med unntak av høysommeren med langvarig varme når reinen søker de høyeste fjellene i midtområdet av distriktet.

Gåebrien Sijte skriver at Bringenområdet, og da i hovedsak området mellom Litj-Kalvesjøen og nordlige deler av Stokkfjellet, har en viktig funksjon i forbindelse med flytting sørover til vinterbeitene i Femund. Klager peker også på at det finnes en trekkvei ved Stor-Kalvsjøen, som brukes ved trekk mellom Storlifjellet og Bringen. Trekkveien brukes også som flyttvei om det er mest hensiktsmessig å flytte gjennom Bringenområdet på vei sørover mot vinterbeitene.

Klager vedlegger kart med døgnplott fra GPS-sendere som skal underbygge de opplysninger som fremføres.

Gåebrien Sijte mener, på bakgrunn av opplysningene ovenfor, at den reindriftsfaglige utredningen til konsesjonssøknaden ikke er egnet til å inngå i kunnskapsgrunnlaget i saken. Reinbeitedistriktet mener utredningene tar utgangspunkt i feil faktagrunnlag om bruken av Bringenområdet og hvordan reindriften i reinbeitedistriktet foregår. De hevder at utredningsplikten ikke er oppfylt, og at dette er en vesentlig saksbehandlingsfeil.

Gåebrien Sijte understreker at Bringenområdet er et av distriktets særverdiområder der negative effekter som følge av vindkraftverket vil ha størst virkninger for reindriften.

Klager anser følgende virkninger ved etablering av Stokkfjellet vindkraftverk:

- Redusert reproduksjon
- Redusert avkastning pr rein i vårflokk
- Merarbeid
- Økte kostnader
- Økt konfliktnivå med andre interesser
- Økt bruk av områdene på begge sider at Samsjøen og Holtsjøen
- Tidligere press mot vinterbeiteområdene

Klager anfører at dette er virkninger som er godt beskrevet i litteraturen og at denne kunnskapen er godtatt av miljøet som har vitenskapelig- og tradisjonell kunnskap om virkninger av forstyrrelser på

rein. Klager viser til at det er et lite miljø, blant annet representert ved Universitetet i Oslo, som i hovedsak mener at negative virkninger av inngrep i reinbeiteland kun er målbare om inngrepene medfører økt menneskelig aktivitet. Klager peker i denne sammenhengen på at utreder viser til rapporten «VindRein», og legger noen av resultatene fra denne rapporten til grunn i utredningen. Klager mener at i og med at utreder tar utgangspunkt i et feil faktagrunnlag, er de i tvil om det er korrekt å kommentere dette, utover at de stiller spørsmåltegn ved om det er relevant å bruke rapporten «VindRein» som kunnskapsgrunnlag for vurdering av virkninger av tiltaket. Klager hevder at annen forskning konkluderer med at det må gjennomføres regionale undersøkelser før man kan si noe sikkert om mulige virkninger. Klager viser også til den svenske rapporten «Vind och ren», og mener denne viser andre resultater.

Med bakgrunn i reinbeitedistriktets kunnskap om reindriften i sitt distrikt og endringer i reinens levemiljø, hevder klager at tiltaket vil ha svært store negative virkninger på reindriften. Klager ber derfor om at konsesjonen trekkes tilbake og avslås. Klager ber NVE påse at utredningsplikten oppfylles før konsesjonssøknad behandles. Klager ber om at ny utredning må skje i samarbeid med reinbeitedistriktet.

Forum for Natur- og Friluftsliv – Sør-Trøndelag (FNFST) påklager i brev av 26.1.2014 vedtaket om å gi konsesjon til Stokkfjellet vindkraftverk.

I klagen anfører FNFST at de er skeptiske til at vindkraft ansees som et klimatiltak og stiller spørsmål ved nytten og behovet for utbygging. Forumet savner en livsløpsanalyse av vindkraftverket, og hevder bygging av veier og andre inngrep i myrområder kan medføre større utslipp av klimagasser.

Videre viser forumet til fylkesdelplanen for vindkraft i Sør-Trøndelag og påfølgende arealanalyse. Klager anfører at det i fylkesdelplanen var et tak på utbygging av 1000 MW vindkraft, og peker på at det nå er gitt konsesjon til cirka av 1440 MW. Forumet anfører at arealanalysen ikke la denne premissen til grunn.

FNFST viser til at Skarvan og Roltdalen nasjonalpark ligger åtte kilometer fra tiltaket. De mener det er feil av NVE å vurdere at denne avstanden ikke gjør det nødvendig å legge vekt på de visuelle virkninger av tiltaket fra nasjonalparken.

Forumet mener NVE undervurderer virkningene for naturmangfold i området, og viser til Fylkesmannen i Sør-Trøndelag sin uttalelse om at tiltaket vil påvirke flere arter negativt. Forumet mener at den samlede belastningen tiltaket vil medføre, sammen med blant annet vindkraftverk på kysten, må vurderes.

I klagen fra forumet pekes det til slutt på Norges forpliktelser til å ta vare på naturen. Forumet savner i NVEs begrunnelse for tiltaket en vurdering av status for å nå dette målet og en henvisning til de konvensjoner som taler imot å gi konsesjon.

Johan Birger Stokmo er hytteeier på tilstøtende eiendom til vindkraftverket, nordvest for planområdet (Gnr/Bnr 119/3).

I klagen viser Stokmo til sine høringsuttalelser i forkant av konsesjonsvedtaket. Stokmo anfører at hans innvendinger ikke er tatt hensyn til, og viser til at plassering av én av vindturbinene er i strid med eiendomsretten, da rotoren på vindturbinen vil gå over eiendomsgrensen. Stokmo anfører videre at plangrensen for tiltaket omslutter hans eiendom. Stokmo peker på at støy, skyggekast og iskast i praksis vil medføre at hans eiendom vil bli en del av vindkraftverket, og hevder ut fra dette at eiendomsretten er satt til side. Stokmo mener at belastningen på hans eiendom blir urimelig som følge av gitt konsesjon, og ber om at vedtaket revurderes.

Når det gjelder Råndalen naturreservat, viser Stokmo til at konsesjonen åpner for høyere vindturbiner enn hva som er lagt til grunn i utredningene av tiltaket. Stokmo peker på at tiltakshaver har kommunisert at vindturbinene kan få en totalhøyde på inntil 180 meter, og han hevder dette vil gi andre virkninger enn hva utredningene har konkludert med.

Henning Stokmo er hytteeier nær planområdet og representerer også andre hytteeiere i området.

Stokmo mener at verken redusert eiendomsverdi for hytteeierne eller ødeleggelse av naturen i området er tillagt betydning i konsesjonsbehandlingen.

Stokmo antar at størrelsen på de konsesjonsgitte vindturbinene vil øke, ettersom antallet vindturbiner skal begrenses. Han peker på at tiltakshaver tidligere har kommunisert at det kan bli aktuelt på benytte vindturbiner med totalhøyde inntil 180 meter, og mener dette vil gi andre virkninger enn hva som fremgikk av konsesjonssøknaden, da utredningene ikke omhandler vindturbiner av denne størrelsen.

Grunneier Iver Johan Unsgård påklager i e-post av 19.1.2015 ekspropriasjonstillatelsen til kraftledningstraseen i Tydal. Han mener at det av hensyn til naturvern er forkastelig å legge kraftledningen på sørsiden av Nea, så lenge det er to kraftledninger der fra før. Han ber om at ny ledning henges i mastene til en av de eksisterende ledningene, og kommenterer at dersom dette ikke er mulig er det for billig å ekspropriere grunn.

Innsigelse

Fylkesmannen i Sør-Trøndelag har fremmet innsigelse til tiltaket ut fra manglende konsekvensutredning for reindriften, jf. Forskrift om konsekvensutredning, vedlegg III «*Rammer for krav til innhold i konsekvensutredning*», 4. ledd. Videre begrunnes innsigelsen med at tiltaket vil være i strid med nasjonal politikk, slik den er formulert i «*Nasjonale forventninger til regional og kommunal planlegging*» av 24.6.2011. For nærmere beskrivelse av NVEs behandling av innsigelsen, viser vi til *Bakgrunn for vedtak* av 18.12.2015.

I brev av 26.1.2015 utdyper Fylkesmannen i Sør-Trøndelag sin innsigelse til prosjektet. De viser til at NVE i utredningsprogrammet til Stokkfjellet vindkraftverk satte krav om at reinbeitedistriktets bruk av tiltaksområdet skulle beskrives. Fylkesmannen påpekte i høringen av søknaden at konsekvensutredningen var noe generell på dette punktet. De viser til at utreder (Bioforsk) i ettertid har fått oversendt en mer detaljert beskrivelse av reinsens bruk av området, og at Bioforsk har gjort en ny vurdering med bakgrunn i dette. Fylkesmannen ber om at denne vurderingen blir lagt til grunn i klagebehandlingen. Fylkesmannen mener at dersom Stokkfjellet vindkraftverk blir realisert, må myndighetene legge til grunn at tiltaket vil gi en innvirkning på rein fem kilometer fra planområdet. Fylkesmannen skriver at de er bekymret for hvordan vindkraftverket vil påvirke bruken av området som kalvingsland, og de mener at kunnskapen om vindkraftverks virkning på simler som skal kalve, er mangelfull. De viser til at simler er særlig sårbare for forstyrrelser i perioden fra før kalving, gjennom kalvingsperioden og i pregingsperioden etterpå. Denne perioden varer fra månedsskiftet april-mai til midten av juni. Fylkesmannen antar at det er stor sannsynlighet for at simlene vil trekke vekk fra området dersom det pågår anleggsarbeid i denne perioden. Det anføres videre at forskning viser at reinen i liten grad tilvenner seg disse inngrepene, jf. NINAs temahefte nr. 26 «Inngrep i reinbeiteland». Fylkesmannen mener at under driftsfasen vil menneskelig aktivitet i forbindelse med drift og vedlikehold av anlegget være en forstyrrende faktor som fører til at simlene sannsynligvis vil sky området for alltid.

Fylkesmannen viser til at reinbeitedistriktet har rett på erstatning for tapt kalvingsland innenfor grensene til distriktet, enten i form av økonomisk kompensasjon eller tilgang på nytt kalvingsland.

Fylkesmannen mener at økonomisk kompensasjon er undergravende for reindriftsnæringen og i strid med reindriftslovens formålsparagraf som vil hegne om en økologisk, økonomisk og kulturell bærekraftig reindrift. Videre viser de til at å finne nytt kalvingsland innenfor distriktet ikke er realistisk da disse allerede er fullt ut utnyttet og er en begrensende faktor for reinbeitedistriktet.

Fylkesmannen påpeker at kalvingslandet i dag er under sterkt press fra flere utbyggingsinteresser, og at reindriften i Sør-Trøndelag har mistet verdifulle beiteområder til bl.a. veier, hyttefelt og kraftanlegg. Det vises til en inngrepsstudie utarbeidet av Sør-Trøndelag fylkeskommune som beskriver omfanget av dette. Fylkesmannen skriver at driftsgrunnlaget for reindriften svekkes over tid og at distriktet allerede i dag har krav på erstatning for redusert beiteland. Området rundt Bringene og fjellene vest og nord for distriktsgrensa mot Rensfjellet er gamle bruksområder for reindriften, og Fylkesmannen mener dette vil være naturlige kompensasjonsområder i et ev. erstatningsspørsmål. Fylkesmannen mener at en realisering av de tre vindkraftverkene Stokkfjellet, Brungsfjellet og Eggjafjellet vil forringe disse områdene som potensielle reinbeiter og kalvingsområder. Fylkesmannen ber om at dette vurderes i klagebehandlingen.

Fylkesmannen mener at en realisering av Stokkfjellet vindkraftverk vil få så store negative virkninger for reindriften i Gåebrien Sijte at det vil være i strid med nasjonale og regionale målsettinger for reindriften som økologisk, økonomisk og kulturell bærekraftig næring. Fylkesmannen viser til at den sørsamiske reindriften står i en særstilling som kulturbærer for sørsamene, og de mener at Stokkfjellet vindkraftverk vil kunne komme i strid med FNs internasjonale konvensjon om sivile og politiske rettigheter, artikkel 27, som gir et vern om etniske og språklige minoriteter.

Ny arealbruksbeskrivelse for reindrift

I forbindelse med klagen fra Gåebrien Sijte, ble det utarbeidet en ny arealbruksbeskrivelse for reindriften i området. Denne arealbruksbeskrivelsen ble lagt til grunn for et nytt notat fra Svein Morten Eilertsen ved Bioforsk, som var utreder av fagrapporten om reindrift. Notatet fra Eilertsen har videre blitt kommentert av Bioforsk, Rambøll, og grunneierne ved Stokkfjellet.

På bakgrunn av den nye arealbruksbeskrivelsen, har TrønderEnergi Kraft AS bedt NaturRestaurering AS om å gjøre en ny vurdering av planområdet til Stokkfjellet vindkraftverks verdi for reindrift, og å vurdere omfang og konsekvens av vindkraftverket for reindriften. Denne vurderingen, og kunnskapsgrunnlaget som ligger til grunn for vurderingen, er igjen kommentert av Gåebrien Sijte, med en uttalelse hentet fra Öye Danell, professor emeritus i reindrift ved SLU, Uppsala. Uttalelsen fra Danell er til slutt kommentert av NaturRestaurering.

NVE vil nedenfor gjennomgå de ulike notatene, kommentarene og vurderingene.

Notat om arealbruksbeskrivelse utarbeidet av Inge Danielsen, med Bioforsk v/Eilertsens vurderinger, datert 26.1.2015.

Inge Danielsen ved Gåebrien Sijte har, i etterkant av konsesjonsvedtaket av 18.12.2014, utarbeidet en arealbeskrivelse for reinbeitedistriktets bruk av Bringeneområdet. Danielsens notat sammenfaller i stor grad med innholdet i klagen fra Gåebrien Sijte av 26.1.2015. NVE viser derfor til vår sammenfatning av klagen fra distriktet for en fremstilling av arealbeskrivelsen.

På bakgrunn av arealbeskrivelsen fra Danielsen, har fagutreder Bioforsk v/Svein Morten Eilertsen i etterkant av konsesjonsvedtaket gjort en vurdering av verdi og omfang for reindriften som følge av en ev. etablering av Stokkfjellet vindkraftverk. Eilertsen vurderer at utredningsområdet for Stokkfjellet vindkraftverk er verdifullt for reindriften. Dette underbygges, ifølge Eilertsen, av kart som viser GPS-plott av reinsimler. Ifølge Danielsen er det kun etter varme perioder midtsommers at det ikke er

reinsdyr i Bringenumrådet og det oppgis at det går viktige trekk- og flyttleier gjennom Bringenumrådet.

Anleggsperioden

Eilertsen skriver at reinen er særlig sårbar for forstyrrelser i perioden fra før kalving, gjennom kalvingsperioden og under pregingsperioden. Det er ifølge Eilertsen derfor stor sannsynlighet for at simlene vil trekke vekk fra området under anleggsperioden. Dersom det er anleggsarbeid i området når reinen skal benytte trekkleiene mot vinterbeite, vil dette kunne føre til at reinen ikke følger de naturlige trekkleiene, og kommer ut av kjente beiteområder. Dette kan medføre sammenblanding av rein fra andre distrikt og at rein kommer inn på innmarksareal. På bakgrunn av dette, vurderes konsekvensgraden til *meget stor negativ* dersom det er anleggsarbeid hele året. Dersom det ikke er anleggsarbeid på vår og sommeren, settes konsekvensgraden til *middels negativ*. Dersom det ikke gjøres anleggsarbeid på vår, forsommer og ved høsttrekk, og med driving av rein til vinterbeitene, settes konsekvensgraden til *liten negativ*.

Driftsfasen

Vindkraftverket er planlagt i et område hvor reinen får bevege seg fritt under beiting. Når reinen selv får velge beiteområder, er det, ifølge Eilertsen, større sannsynlighet for at de vil nærme seg tekniske installasjoner og benytte beiteressursene i umiddelbar nærhet av disse. Dersom det er liten menneskelig aktivitet i tilknytning til vindkraftverket antas det at det er stor sannsynlighet for at reinen over tid vil benytte beiteressursene helt inn mot vindturbinene.

I følge Eilertsen vil omfanget av virkningene for reindriften avhenge av hvor raskt og hvor mye reinen adapteres til anlegget. Verst tenkelige scenario vil være at reinen slutter å bruke området, og de negative konsekvensene vurderes da som *meget store*. Usikkerheten er knyttet til om simlene vil benytte planområdet som beiteland før og like etter kalving når vindkraftverket er i drift. Dersom reinsdyrene tilpasser seg delvis til vindkraftverket, og området blir benyttet som tidligere om høsten, men at simler med små kalver unngår området om sommeren, vurderes konsekvensene til *stor negativ*. Dersom reinsdyrene raskt tilpasser seg vindturbinene, vurderer utreder at vindkraftverket vil føre til begrensende forstyrrelser på reinens arealbruk. Hvis det i tillegg tas hensyn til reinen under tilsyn og vedlikehold av vindkraftverket, legges det til grunn at reinen i stor grad vil bruke området som tidligere. Konsekvensene vurderes da som *middels negativ* for reindriften.

Det fremkommer av notatet at etableringen av vindkraftverket kan føre til at reinen slutter å bruke viktige trekkleier som går inn og gjennom utredningsområdet. I tillegg oppgis det at reinbeitedistriktet benytter deler av disse arealene som oppsamlingsområder for reinen under flytting til vinterbeitene. Dersom reinen unngår området som følge av vindkraftverket, kan reinbeitedistriktet få ekstraarbeid med å samle og flytte reinen mellom beiteområdene. Konsekvensen av dette vurderes som *stor negativ*.

Basert på vurderingene ovenfor, med utgangspunkt i opplysningene fra Inge Danielsen, vurderer Eilertsen konsekvensene for reindriften som *store negativ*.

Merknader til ny arealbruksbeskrivelse

Bioforsk skriver i brev av 10.2.2015 at de som forsknings- og utredningsinstitutt har klare interne retningslinjer om presis og uhildet informasjon, og at de derfor ønsker å oppklare misforståelser som har bidratt til usikkerhet rundt konsekvensutredningen foretatt av Bioforsk i 2013.

Bioforsk presiserer at det kun foreligger én fagrappport vedrørende deltema reindrift for Stokkfjellet vindkraftverk utarbeidet av Bioforsk. Dette er Bioforskrapporten «Stokkfjellet vindkraftverk, konsekvensutredning reindrift», datert 5.9.2013. Bioforsk skriver at de under utredningsarbeidet i 2013 var i kontakt med reinbeitedistriktets kontaktperson og reindriftsforvaltningen for opplysninger om arealbruk. I konsekvensutredningen fra 2013 er det tatt utgangspunkt i at reinen er oppgitt å oppholde seg innenfor distriktsgrensene, og dette er en vesentlig forutsetning for vurderingene som ble gjort i konsekvensutredningen.

Bioforsk skriver at de i januar 2015 ble kontaktet av utøvere ved Gåebrien Sijte, som viste til arealbruk utover det som var opplyst om i 2013. Bioforsk ble bedt om å vurdere hvorvidt dette ville kunne endre verdi og omfang mht. konsekvensutredningen på reindrift. Bioforsk, ved Svein Morten Eilertsen, gjorde da en enkel vurdering av hva de oppfattet som en hypotetisk problemstilling. Da de oppfattet den utvidete arealbruken som en hypotetisk vurdering, fulgte ikke Eilertsen sin vurdering standard metodikk, prosedyrer og omfang slik en konsekvensutredning krever, og opplysningen om arealbruk ble heller ikke vurdert eller kvalitetssikret. Bioforsk understreker derfor at vurderingen ikke kan erstatte den opprinnelige konsekvensvurderingen fra 2013, og at de ikke har endret sin rapport.

Rambøll skriver i brev av 9.3.2015 at de i etterkant av notatene fra Bioforsk v/Svein Morten Eilertsen av 26.1.2015 har utarbeidet en redegjørelse hvor det konkluderes med at notaene ikke medfører at konsekvensgraden for reindrift i KU-rapport fra 2013 endres.

Rambøll utarbeidet i 2013 konsekvensutredningen for Stokkfjellet vindkraftverk, hvor Bioforsk var underleverandør for fagrapporten om reindrift. I januar 2015 tok Inge Danielsen fra Gåebrien Sijte kontakt med konsulenten i Bioforsk, Svein Morten Eilertsen, som hadde utarbeidet fagrapporten. Danielsen oversendte Eilertsen en ny arealbruksbeskrivelse for Gåebrien Sijte. Basert på denne, utarbeidet Eilertsen notatet «*Vedrørende Stokkfjellet vindkraftverk, konsekvensutredning for reindrift*», og en revidert vurdering av området Stokkfjellet vindkraftverk; «*Utreders vurdering av verdi, omfang, og konsekvenser av planlagte Stokkfjellet vindkraftpark med bakgrunn i overnevnte arealbruksbeskrivelse*». Notatene ble oversendt reinbeitedistriktet og NVE. Verken Rambøll, som hovedkonsulent, eller TEK ble informert om arbeidet, eller de oversendte notatene.

Rambøll og TEK opplever at notatene fra Bioforsk fra januar 2015 har skapt usikkerhet mht. hvilken konsekvensgrad som gjelder for reindrift på Stokkfjellet. Som hovedkonsulent ønsker derfor også Rambøll å tydeliggjøre hvilken konsekvensgrad som gjelder for reindrift. I en redegjørelse fra Bioforsk til Rambøll, presiseres det at dialogen mellom Gåebrien Sijte og Bioforsk ble oppfattet som en hypotetisk vurdering, og at notatene som ble utarbeidet verken fulgte standard metodikk, prosedyrer eller omfang slik en konsekvensutredning krever. De ble heller ikke kvalitetssikret iht. Bioforsks rutiner. Bioforsk understreker at notatene fra januar 2015 på ingen måte endrer konklusjonen i utredningen fra 2013, og Bioforsk konkluderer med at de ikke burde sendt notatene til NVE.

Åtte grunneiere på Stokkfjellet, representert ved advokat Ivar Chr. Andersskog ved Nidaros DA, skriver i brev av 3.6.2015 at samtlige av de åtte grunneierne er direkte berørt av etableringen av Stokkfjellet vindkraftverk.

Grunneierne viser til klagen fra Gåebrien Sijte og brevet fra Fylkesmannen, og påpeker at ut fra disse brevene kan det gis inntrykk av at Stokkfjellet ligger innenfor Gåebrien Sijte. Grunneierne påpeker at dette er en ukorrekt faktaopplysning som de ber OED være oppmerksom på. Grunneierne påpeker at Stokkfjellet ligger utenfor Gåebrien Sijte, og viser til Selbu kommunes arealplankart, som viser at reinbeitedistriktet tangerer Stokkfjellet. De viser videre til at Reindriftsforvaltningen i Sør-Trøndelag i sin høringsuttalelse av 26.3.2012 har bekreftet at utredningsområdet ligger utenfor grensene til

reinbeitedistriktet, og at også Gåebrien Sitje har bekreftet dette i sine høringsuttalelser av 1.4.2012 og 1.11.2014. Det vises videre til Rt. 2001-769 som gir støtte til at reinbeiteområdet følger distriktsgrensen som går i Renå, dvs. sør for Stokkfjellet.

Med utgangspunkt i opplysningene ovenfor, mener grunneierne at de blir feil både når fylkesmannen i sitt brev til NVE av 26.1.2015 og tilleggsnotatet fra Bioforsk av 26.1.2015 antyder at Stokkfjellet er en del av reinbeiteområdet. Grunneierne mener at den opprinnelige konsekvensutredningen fra Bioforsk skal legges til grunn, og at vurderingen fra Bioforsk av 26.1.2015 bygger på et feilaktig faktagrunnlag.

Det vises videre til klagen fra Gåebrien Sitje, hvor det fremkommer at *«Bringenområdet, og da i hovedsak områdene mellom Litje Kalvesjø og nord på Stokkfjellet har også en viktig funksjon i forbindelse med flytting sørover til vinterbeitene i Femund...»*. Grunneierne ønsker å påpeke at det ikke går noe trekkroute «nord på Stokkfjellet», og tilføyer at dette ville vært en unaturlig trekkroute, da dette ville vært en svært lang omvei. De viser til at trekkrutene går langt sør for Stokkfjellet. De ber om at OED ikke må legge til grunn at trekkruoter vil berøres av Stokkfjellet vindkraftverk.

Grunneierne viser til at fylkesmannen i sitt brev av 26.1.2015 uttaler følgende; *»FMST er svært bekymret for hvordan vindkraftverket vil påvirke bruken av området som kalvingsland. (...) For tapt kalvingsland innenfor grensene til reinbeitedistriktet har reindriften rett på erstatning»*. Videre viser grunneierne til at Gåebrien Sitje, skriver følgende i sin klage; *«I kalvings- og pregingsperioden er Bringskaftet, Storvollfjellet, Vorda og Råndalsøyene mye brukt når det gjelder områdene nord for distriktsgrensen. Stokkfjellet brukes også, men i noe mindre grad enn hva som er tilfelle for de foran nevnte.»*

Grunneierne påpeker at dette er feil fremstilling av fakta, og viser til at Stokkfjellet aldri har vært benyttet som kalvingsland, og at det kun er streifdyr på Stokkfjellet. De mener at antall streifdyr har økt betraktelig de siste årene, og at reindriften bevisst driver dyr nordover til Stokkfjellet med den hensikt å posisjonere seg.

Grunneierne ser alvorlig på at Inge Danielsen gjennom arealbruksbeskrivelsen forsøker å utvide reinbeitedistriktet til også å omfatte Stokkfjellet. Når det gjelder Danielsens henvisning til GPS-målinger av rein på Stokkfjellet, vil grunneierne anføre at dette er ulovlig beitebruk, som ikke gir noen rettsbeskyttelse for Gåebrien Sitje. Grunneierne mener at reindriften isteden burde påse at rein ikke beiter utenfor reinbeitedistriktet, og understreker at ulovlig bruk ikke kan danne grunnlag for konsekvensvurderingene i tilleggsvurderingen eller å komme i erstatningsrettslig posisjon.

Grunneierne finner det videre uheldig at Fylkesmannen forsøker å fremstille problemstillingene under feilaktig bruk av fakta. Grunneierne mener det ser ut som om Fylkesmannen forsøker å bidra til at reindriften skal komme i en bedret erstatningsrettslig posisjon. Grunneierne påpeker at Fylkesmannen burde være kjent med hvor grensene for reinbeitedistriktet går, og bygge sin uttalelse på riktig faktum.

Det vises videre til Bioforsk sin fagutredning fra 2013, hvor følgende fremkommer *«Konsekvensene for reindriften av driftsfasen av vindkraftverket er liten negativ (-). Nettilknytningen vil føre til barrierevirkning på reinen og konsekvensene for reindriften av driftsfasen av nettilknytningen er middels/liten negativ (___/___)»*. Grunneierne viser til den siste rapporten fra Universitetet i Oslo og Norges miljø- og biovitenskapelige universitet, Sluttrapport for VindRein og KraftRein av april 2014, og anfører at tiltakene ikke vil ha noen konsekvenser for reindriftnæringen. De viser til at sluttrapporten viser at det ikke er dokumentert beiteunnvikelse i vindkraftverk eller for kraftledninger i selve driftsfasen. Grunneierne kan ikke se at Bioforsk har vist til denne rapporten i sin konsekvensutredning, og anmoder om at OED vektlegger denne rapporten i den videre klagebehandlingen av saken.

Grunneierne skriver i nytt brev av 11.9.2015 at de mener at Inge Danielsen trenerer klagesaken og at mange av hans påstander ikke medfører riktighet. De etterspør hvilken legitimitet rapportene som er basert på muntlige opplysninger fra Danielsen skal ha, og viser til at tidligere leder av Gåebrien Sitje, Knut Tørresdal, var tilfreds med utredningene.

Grunneierne har gjennomgått rapporten fra NaturRestaurering og påpeker at flere opplysninger ikke er korrekte. Når det gjelder opplysningene om hvilket tidspunkt på året reinen ankommer Bringenområdet og Stokkfjellet, mener grunneierne at det før 2013 ikke var normalt at reinen oppholdt seg nord på Stokkfjellet i slutten av april måned. Grunneierne mener at reinen har blitt flyttet til Stokkfjellet før befaringen den 27.4.2014.

Grunneierne påpeker videre at reinen kalver sør i Mielke-området, bak Bringen, og at det ikke har forekommet kalving i området fra Litjkalvsjøen til nord på Stokkfjellet. Grunneierne presiserer at de omtaler områdene på en annen måte enn reindriften, da reindriften betegner Stokkfjellet som et område fra Litjkalvsjøen til nord på Stokkfjellet, mens grunneierne omtaler Stokkfjellet som selve planområdet for Stokkfjellet vindkraftverk. Grunneierne påpeker at kalvingen skjer i Bringenområdet, men da 5-7 km fra selve planområdet.

I rapporten fra NaturRestaurering fremkommer det at området i nord, inkludert Stokkfjellet, blir tidlig bart for snø på våren. Grunneierne mener at dette var delvis tilfelle i 2015, men at det i årene 2010-2014 ble meget sent bart for snø i dette området. Videre påpeker grunneierne at området sørvest for Bringen er lite vindutsatt, og dermed et område hvor reinen kan slå seg til ro, men at selve planområdet for Stokkfjellet er meget vindutsatt.

Når det gjelder opplysningen om at rein drives fra Reinsfjellet til vinterbeiter i sør, om Storkalvsjøen og nord på Stokkfjellet, påpeker grunneierne at dette er feil, og stiller spørsmål ved om hvorfor reinen ev. skulle drives i en omvei fra Østrungen og 6-7 km nordover, for deretter 6-7 km sør igjen til Bringen. De understreker at de heller aldri har sett reinbeitedistriktet gjøre dette.

I rapporten fra NaturRestaurering oppgis det at det har blitt større menneskelig aktivitet i området etter at det ble vanlig å brøyte veien inn til sjøen Østrungen. Grunneierne påpeker at veien til Østrungen ikke benyttes av grunneierne på «Stokksiden», og at hytteeierne på Østrungen heller ikke benytter Stokkfjellet som rekreasjonsområde.

Når det gjelder merking med GPS-sendere på reinsdyrene i distriktet, mener grunneierne at data fra før 2012 holdes tilbake av reindriften.

Grunneierne anfører at rapporten fra NaturRestaurering, jf. nedenstående sammenfatning, er basert på ukorrekte opplysninger om reindriften bruk av grunneierens områder, og de mener rapporten derfor må sees bort fra.

Rapport fra NaturRestaurering AS

NaturRestaurering skriver at området Bringen (Mielke), som også omfatter Stokkfjellet, spiller en viktig rolle som område for kalving og tidlig vårbeite. Vårbeite er minimumsfaktor i distriktet. Topografi, tidlig snøsmelting, generell beitetilgang og fravær av menneskelige forstyrrelser gjør området attraktivt for tamrein. NaturRestaurering mener at særlig området mellom Stokkfjellet og Bringen er viktige i denne sammenheng, og mer enn 70 % av simleflokken bruker, ifølge reindriften, dette og omkringliggende arealer i kalvingstiden. Bringenområdet er også et viktig område sent på høsten, da dyrene ofte finner beitero her på veien mot vinterbeitene i Femund.

Kombinasjonen av tidlige vårbeiter, fordelaktige topografiske og klimatiske forhold for kalving, fravær av betydelige menneskelige inngrep og forstyrrelser, og områdets betydning for store deler av

flokken både på våren og senhøsten, medfører at Bringenområdet av NaturRestaurering vurderes å ha stor verdi for Gåebrien Sijte.

NaturRestaurering mener at anleggsperioden vil virke mer forstyrrende på reinen enn selve driftsfasen av vindkraftverket. Stokkfjellet ligger helt i den nordlige periferien av Bringen, og ifølge fagutreder må det forventes at svært få reinsdyr vil benytte seg av arealer nord for den eksisterende 420 kV-ledningen i anleggsperioden. For å redusere negative virkninger av anleggsarbeidet foreslår NaturRestaurering at anleggsarbeid unnlates i de mest sensitive periodene i mai/tidlig juni og deler av desember/januar.

NaturRestaurering skriver at dersom det utføres anleggsarbeid hele året, kan konsekvensen bli at flere hundre dyr slutter å bruke områdene nord for eksisterende 420 kV-kraftledning om våren. Videre vil forstyrrelser ved driv i desember/januar medføre stress for reinen og merarbeid for reindriften. Konsekvensgrad settes her til *meget stor negativ*.

Dersom det ikke gjennomføres anleggsarbeid i mai/tidlig juni, settes konsekvensgrad til *middels negativ*. Vindkraftverket vil ikke berøre brunstland, og dyrene er mindre sensitive sommer og høst. Virkningene av anleggsarbeid blir derfor redusert. Det påpekes at lagring av utstyr, massedeponi, maskiner og uferdige anleggskomponenter vil virke forstyrrende i den sensitive perioden på våren, selv om det ikke drives aktivt anleggsarbeid.

NaturRestaurering viser til at hovedvekten av eksisterende kunnskapsstatus tilsier at tamrein i stor grad venner seg til installasjoner som vindturbiner og kraftledninger over tid, og at de negative virkningene på sikt blir små. Det er likevel sannsynlig med lokale forskjeller fra sted til sted, og omfanget av inngrepene, plasseringen i landskapet og den generelle inngrepsstatusen ellers i distriktet vil spille inn. Videre understrekes det at det er forskjell på tamhetsgrad mellom ulike tamreinbestander. NaturRestaurering viser til at Stokkfjellet ligger i et relativt lite påvirket fjellandskap innenfor Bringenområdet. Bringenområdet benyttes av store deler av flokken til Gåebrien Sijte i sensitive perioder om våren og driv senhøstes. NaturRestaurering mener at fordi Stokkfjellet ligger i utkanten av et stort område hvor reinen vil ha tilgang på reserveområder, tilsier at Stokkfjellet kan få noe redusert betydning i fremtiden sammenlignet med om det hadde ligget mer sentralt, og reinen hadde blitt «tvunget» til å benytte området.

Konsekvensgraden for driftsfasen er satt til *liten negativ*. Det vurderes at inngrepene medfører liten grad av menneskelig aktivitet i driftsfasen, og at dyr som er skremt i anleggsfasen vil tilvenne seg inngrepene. Det antas at noen simler kan unngå å kalve i planområdet, noe som vil medføre noe redusert produksjon. NaturRestaurering antar at direkte arealtap av beite er marginalt.

NaturRestaurering skriver at viktige avbøtende tiltak for reindriften vil være en skreddersydd anleggsperiode hvor det ikke anleggsvirksomhet i mai/tidlig juni, og i forbindelse med drivet østover mot vinterbeitene i desember/januar. Videre foreslås avbøtende tiltak som stengning av anleggsveier med bom, og å unngå å legge parkeringsplass ved veibommen.

Gåebrien Sijte ved Inge Even Danielsen, gir i notat av 3.8.2015 sine kommentarer til rapporten fra NaturRestaurering. Reinbeitedistriktet påpeker at de ikke er fornøyd med tiltakshavers valg av NaturRestaurering som utreder, da de mener at NaturRestaurerings konsekvensutredninger ofte er til gunst for utbygger. Gåebrien Sijte viser til at Naturrestaurering mener at etablering av nye strukturer innen reinbeiteområdene ikke har negative effekter såfremt den ikke medfører økt menneskelig aktivitet i området. Gåebrien Sijte mener dette er en omstridt oppfatning, som hovedparten av andre forskere og utredere stiller spørsmål ved. Gåebrien Sijte viser til vurderingen fra Bioforsk av 26.1.2015, og påpeker at denne avviker fra vurderingene til NaturRestaurering. Gåebrien Sijte mener

at vurderingene fra Bioforsk av 26.1.2015 samsvarer med gjeldende kunnskap om inngrep i reinbeiteland, og mener at det er denne vurderingen som må ligge til grunn for den videre behandlingen av saken.

Gåebrien Sitje har engasjert Öye Danell (professor emeritus i reindrift, SLU, Uppsala), til å gjøre en vurdering av NaturRestaurerings bruk av kunnskapsstatus for virkninger av en eventuell utbygging av Stokkfjellet vindkraftverk. Danell gjør en gjennomgang av de 11 publikasjonene som NaturRestaurering legger til grunn for sine vurderinger. Danell konkluderer i sitt notat med at kunnskapsoversikten ikke oppfyller de nødvendige krav til objektivitet og saklighet, og at den ikke avspeiler kunnskapsgrunnlaget innen fagområdet på en korrekt måte. Bl.a. hevder Danell at NaturRestaurering bruker og/eller tolker endel tidligere studier feil. Videre gir Danell en presentasjon av det generelle forskningsområdet som omfatter studier av menneskelig forstyrrelse på rein. Danell mener bl.a. at støy fra vindkraftverk og kraftledninger har betydelig større potensiell forstyrrelseseffekt enn hva artiklene i NaturRestaurerings kunnskapsoversikt antyder.

NVE vil her ikke gå videre inn på detaljene i brevet fra Öye Danell, men viser til brev av 18.8.2015 for ytterligere informasjon.

Gåebrien Sitje skriver at den beskrivende delen av reindriften i rapporten fra NaturRestaurering i hovedsak er tilfredsstillende. Når det gjelder den benyttede metodikken for verdisetting, som er hentet fra Statens vegvesens håndbok, mener de at denne ikke er fullgod for å vurdere konsekvenser i reinbeiteområder.

Gåebrien Sitje understreker at strekningen langs den planlagte 132 kV-ledningen har samme verdi som Bringenumrådet, og er et viktig sommer, høst og tidlig vinterland. Verdien av dette er ikke vurdert av utreder, men etter Gåebrien Sitjes vurdering er området av stor verdi.

Når det gjelder anleggsfasen, mener Gåebrien Sitje at konsekvensene vil være betydelig større enn hva NaturRestaurering beskriver. Etter Gåebrien Sitjes vurdering vil anleggsfasen ha konsekvenser for hele simleflokken og berøre hele Bringenumrådet og nærliggende områder dersom det blir anleggsvirksomhet hele året. Gåebrien Sitje mener at forstyrrelser ved skaftene på Bringenumrådet vil forplante seg inn i Storvollfjellet, Vorda og Bringskaftet. Etter distriktets vurdering vil dette medføre at reineierne må påberegne merarbeid, og at antall kalver om høsten vil reduseres betydelig. Dersom anleggsarbeidet begrenses til perioden 1. juli til 15. april mener Gåebrien Sitje at konsekvensene vil reduseres noe. De påpeker at anleggsvirksomhet i forbindelse med samling og flytting vil kunne medføre store konsekvenser. Etter Gåebrien Sitjes vurdering vil konsekvensgrad for anleggsvirksomhet hele året være *meget stor negativ*. Dersom anleggsarbeidet begrenses til perioden 1. juli til 15. april, vurderer de konsekvensgraden til *stor negativ til middels negativ*, avhengig av opphold i forbindelse med samling og flytting.

Når det gjelder driftsfasen, viser Gåebrien Sitje til at NaturRestaurering vurderer at en eventuell utbygging av Stokkfjellet vindkraftverk ikke vil medføre vesentlig økt menneskelig aktivitet i driftsfasen og at driftsfasen derfor vil ha liten negativ effekt for reindrift utover at noen simler kan unngå kalve i området. NaturRestaurering mener også at rein som ikke har blitt skremt i utbyggingsperioden raskt vil tilvenne seg vindkraftverket og bruke området tilnærmet likt som ved et 0- alternativ. Gåebrien Sitje mener at disse vurderingene ikke er riktige, og at NaturRestaurering ikke har støtte i anerkjente studier. Gåebrien Sitje mener, tvert imot, at Stokkfjellet vindkraftverk vil gi negative virkninger for reindriften i driftsfasen da reinflokken vil redusere sin bruk av Bringenumrådet. Dette vil igjen medføre merarbeid, økte konflikter med andre interesser og redusert avkastning for reindriften. Gåebrien Sitje påpeker videre at etablering av ny vei inn i områder

medfører økt menneskelig aktivitet. På bakgrunn av dette vurderer distriktet konsekvensene i driftsfasen til *meget stor negativ*.

Reinbeitedistriktet påpeker at virkningene av den planlagte nettilknytningen til vindkraftverket ikke er vurdert særskilt i rapporten fra NaturRestaurering. Etter Gåebrien Sitjes vurdering vil en etablering av en 132 kV-ledning parallelt med eksisterende 420 kV-ledning medføre negative virkninger under anleggsarbeidet dersom arbeidet ikke gjøres om vinteren når Bringenområdet ikke er i bruk av distriktet. Gåebrien Sitje mener at parallellføring med eksisterende kraftledning vil føre til redusert bruk av området nord for kraftledningene, da de to kraftledningene til sammen vil øke barriereeffekten av ledningene. Etter Gåebrien Sitjes erfaring har 420 kV-ledningen medført redusert bruk av området inntil og nord for ledningen. Gåebrien Sitje setter konsekvensgraden som følge av nettilknytningen til *stor negativ*.

På bakgrunn av vurderingene ovenfor, mener Gåebrien Sitje at konsekvensvurderingene i NaturRestaurerings rapport er feil, og at utreder ikke har brukt eksisterende kunnskapsgrunnlag på korrekt måte. Gåebrien Sitje mener således at rapporten fra NaturRestaurering ikke kan brukes som faglig grunnlag i klagebehandlingen av Stokkfjellet vindkraftverk. Gåebrien Sitje opprettholder sitt krav om at gitt konsesjon må trekkes fordi en utbygging av Stokkfjellet vindkraftverk vil gi meget store negative følger for reindriften i distriktet.

NaturRestaurering skriver i brev av 14.9.2015 at de ønsker å svare på kommentarene fra Öye Danell, med formål å klargjøre en del misforståelser som de mener dels kan bero på deres formuleringer i kunnskapsgrunnlaget, og dels på Danells tolkninger av disse formuleringene.

NaturRestaurering viser til at direkte kunnskap om virkninger for reindrift mht. vindkraftverk og kraftledninger bygger på et fåtall av vitenskapelige studier, med resultater som peker i ulike retninger. Derfor er det, ifølge NaturRestaurering, nødvendig å støtte seg til andre typer studier av forstyrrelser med overførbare resultater, for å kunne gi en god presentasjon av kunnskapsstatus rundt temaet. De har derfor i konsekvensutredninger utarbeidet et slikt «Vedlegg kunnskapsstatus» som gir mer detaljerte og fullstendige begrunnelser, slik at konsesjonsmyndigheten og andre høringsparter får fullt innsyn i hva de legger til grunn når de vurderer virkninger.

NaturRestaurering presiserer at forfatterne bak vedlegget er faglig kompetente, men at de på en del punkter kan være uenige med Danell. NaturRestaurering viser til at uenighet blant fagfolk ofte bygger på ulike tolkninger av vektlegging av resultater fra ulike studier, og at det er slik uenighet som gir noe av grunnlaget for å bringe vitenskapelige fag fremover. NaturRestaurering finner det overraskende at Danell i sitt brev ikke anerkjenner denne type faglig uenighet, men tillegger forfatterne uærlige motiv basert på hvem som er pålagt å betale for utredningsarbeidet i konsesjonssaker.

NaturRestaurering viser til at de i «Vedlegg kunnskapsstatus» legger til grunn at frykt for mennesker som predator er den underliggende hovedårsak til reinens unnvikelser i landskapet når det gjelder ulike typer forstyrrelser, og de mener at det totale kunnskapsgrunnlaget gir et sterkt grunnlag for å konkludere at mennesker i nærområdet til ny infrastruktur eller installasjoner fører til at tiltakene blir mer negative.

NVE vil her ikke gå videre inn på detaljene i brevet fra NaturRestaurering, men viser til brev av 14.9.2015 for ytterligere informasjon.

Tiltakshavers vurdering av klagen, innsigelse og notater knyttet til ny arealbeskrivelse for reindrift

Klagene, innsigelsen og notat om ny arealbruksbeskrivelse ble oversendt TrønderEnergi Kraft AS (TEK) til uttalelse, jf. forvaltningsloven § 33. TEK kom med kommentar til klagen i brev av 3.6.2015.

Klage fra Gåebrien Sijte

TEK viser til arealbruksbeskrivelsen om reindriftens bruk av planområdet og tilgrensende områder til Stokkfjellet vindkraftverk, og at fagutredning for reindrift, Bioforsk, i januar 2015 utarbeidet et nytt notat basert på den denne. Konsekvensgraden for reindriften i området ble i notatet endret sammenlignet med konsekvensvurderingen i søknaden.

TEK presiserer at både Rambøll og Bioforsk i ettertid har bekreftet at det er konsekvensutredningen for reindrift fra 2013 som er gjeldende, ettersom det nye notatet er utarbeidet uten kvalitetssikring av opplysningene og ikke iht. prosedyre for utarbeidelse av konsekvensutredninger.

Da den nye informasjonen i «Arealbruksbeskrivelsen» har skapt usikkerhet, har TEK engasjert NaturRestaurering AS til å utarbeide en rapport med vurderinger av konsekvenser av Stokkfjellet vindkraftverk for reindriften i Gåebrien Sijte, basert på tilleggsopplysninger og oppdatert kunnskapsstatus (rapport nr.2015-05-01).

Rapporten fra NaturRestaurering tar utgangspunkt i bruk- og utstrekning av området benevnt Bringen (Mielke), beskrevet av Gåebrien Sijte v/Inge Danielsen. TEK viser til at dette bekreftes på side 17 i rapporten *«Vi anser derfor hele Rbd 2 (inkludert områder utenfor den offisielle distriktsgrense) som influensområde i denne rapporten. At et område som Mielke, som ligger utenfor distriktsgrensen, er tatt med, begrunnes med at reindriften har benyttet dette området i svært lang tid, og at det derfor er og har vært en like integrert del av distriktet som ethvert annet område innen Rbd 2. De juridiske aspektene knyttet til beiterett, samt nasjonal- og lokalpolitiske aspekter ved disse problemstillingene er følgelig ikke tatt hensyn til i denne rapporten»*. TEK viser til at konklusjonene hva gjelder konsekvensgrad i stor grad er sammenfallende med Bioforsk sin rapport fra 2013.

TEK viser til at det blir påpekt at tyngre anleggsarbeid i mai og tidlig juni bør unngås. De viser til at det i anleggskonsesjonen til Stokkfjellet er satt vilkår om at konsesjonær i miljø-, transport- og anleggsplanen skal beskrive tiltak som kan redusere eventuelle virkninger for tilgrensende kalvings- og parringsområder under anleggsarbeidet for vindkraftverket i perioden april-mai. TEK skriver at de vil forholde seg til dette vilkåret.

TEK presiserer at planområdet for Stokkfjellet vindkraftverk ligger utenfor distriktsgrensen for Gåebrien Sijte, og viser til at det i brev fra grunneierne fra planområdet til OED påpekes at både Reindriftsforvaltningen i Sør-Trøndelag og Gåebrien Sijte i sine høringsuttalelser har bekreftet at planområdet for Stokkfjellet ligger utenfor grensene til Gåebrien Sijte. TEK viser til at Høyesterett også gir støtte til at reinbeiteområdet følger distriktsgrensen som går i Renå, dvs. sør for Stokkfjellet (RT-2001-769).

Klage fra Johan Birger Stokmo

Stokmo skriver i sin klage at konsekvensutredningen ikke hensyntar bestemmelser i Råndalen naturreservat knyttet til fredning av dyre- og fugleliv.

TEK påpeker at det som er utredet om fugl i fagrapporten «Naturmangfold», også gjelder for naturreservatet. TEK viser til at det i forskriften til naturreservatet heter at «For dyrelivet gjelder viltlovens bestemmelser og forskrifter», og TEK tolker det slik at det ikke er noen særskilte regler for vilt i reservatet.

Stokmo viser til at plassering av én av vindturbinene er i strid med eiendomsretten, da rotoren på vindturbinen vil gå over på hans eiendom. Stokmo peker på at støy, skyggekast og iskast i praksis vil medføre at hans eiendom vil bli en del av vindkraftverket, og hevder at TEK ikke har informert ham om dette.

TEK viser til at vanlig prosedyre i slike saker er at grunneiere og kommune varsles på et tidlig tidspunkt, og tiltakshaver forhandler med grunneiere om en avtale for selve planområdet. Allmenheten informeres gjennom folkemøter arrangert av NVE, etter innsendelse av hhv. melding og søknad. TEK påpeker at i dette tilfellet kan se av møtereferater at Johan Birger Stokmo var representert på folkemøter i Selbu den 6.2.2012 og 16.1.2014. TEK viser videre til at endelig turbinplassering ikke er avklart, da dette avhenger av valgt turbintype og resultater fra vindmålinger, men at de ikke vil plassere vindturbiner utenfor det konsesjonsgitte planområdet, eller på eiendommer hvor de ikke har grunneieravtaler.

Iver Johan Unsgård

Grunneier Iver Johan Unsgård klager på ekspropriasjonstillatelsen for nettilknytningen, med bakgrunn i at han mener det ikke er akseptabelt med enda en ny kraftledning på sørsiden av Nea. TEK skriver at for å redusere ytterligere inngrep mest mulig, vil de legge den nye 132 kV ledningen fra Stokkfjellet parallelt med eksisterende kraftledninger fremfor å etablere en helt ny trasé. Den nye kraftledningen kan ikke etableres på eksisterende master for sentralnettsledningen, da det er ulikt spenningsnivå på kraftledningene. Den kan heller ikke kobles direkte opp på kraftledningen fra Eidum – Nea på grunn av manglende kapasitet i Eidum transformatorstasjon. TEK presiserer at selv om de har fått ekspropriasjonstillatelse til kraftledningen, så vil de i utgangspunktet forsøke å komme frem til minnelige avtaler med berørte grunneiere. Planlagt oppstart for forhandlinger er etter at de har mottatt en ev. endelig konsesjon fra Olje- og energidepartementet.

NVEs vurdering av klager og innsigelse

NVEs vedtak om konsesjon til Stokkfjellet vindkraftverk er påklaget av Gåebrien Sijte (Riast/Hylling reinbeitedistrikt), Forum for Natur og friluftsliv - Sør-Trøndelag, Johan Birger Stokmo og Henning Stokmo. Det er videre mottatt én klage på ekspropriasjonstillatelsen til nettilknytningen fra grunneier Iver Johan Unsgård.

Videre er to klager på vindkraftverket avvist på grunn av manglende rettslig klageinteresse, dette er fra hhv. Per Olav Tjelflaat og Nei til Vindkraft i Selbu. Nei til vindkraft i Selbu har påklaget NVEs avvisningsvedtak av 24.4.2015. Se avsnitt «Avvisning av klager» ovenfor for NVEs vurderinger av klagen.

NVE kan oppheve eller endre vedtakene dersom NVE finner klagen begrunnet, alternativt oversende klagen til OED for endelig avgjørelse, jf. forvaltningsloven § 33. I henhold til forvaltningsloven § 33 2. ledd skal NVE avvise klagen dersom vilkårene for å behandle klagen ikke er oppfylt. Klagen er oversendt innen klagefristen og tilfredsstillende de øvrige vilkår for klagerett i forvaltningslovens kapittel VI. NVE har med bakgrunn i dette forberedt klagesaken i tråd med forvaltningsloven § 33.

Det foreligger, som nevnt foran, innsigelse til Stokkfjellet vindkraftverk fra Fylkesmannen i Sør-Trøndelag. I saker hvor NVEs behandling ikke har kunnet imøtekomme innsigelsen, herunder innsigelsesmøtet, vil NVEs konsesjonsvedtak ikke være endelig. Konsesjonsvedtaket oversendes derfor til Olje- og energidepartementet for endelig avgjørelse.

NVE vil i det følgende vurdere og kommentere klage- og innsigelsesgrunner. Dette innebærer at nye forhold som anføres, og som ikke tidligere er vurdert, og forhold som bør utdypes nærmere, inkluderes

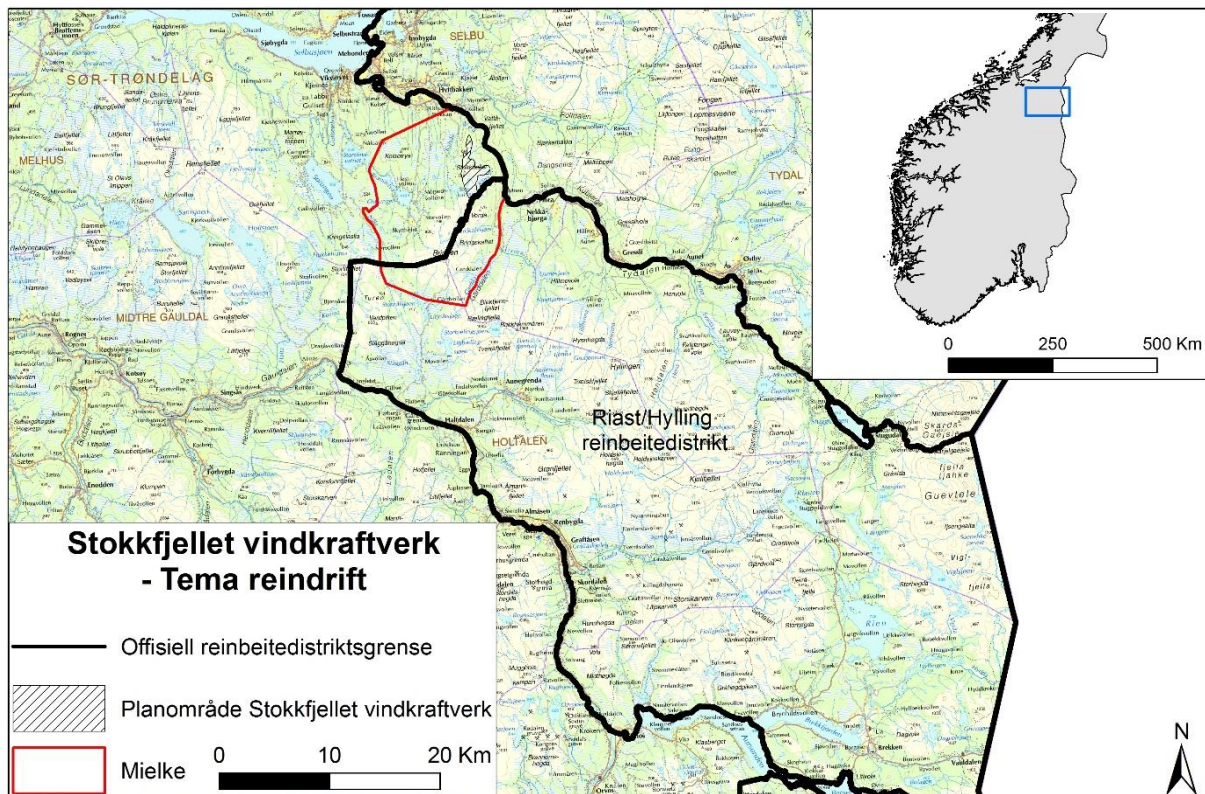
i dette notatet. For ytterligere vurdering av saken, herunder omtale av innsigelsen, vises det til *Bakgrunn for vedtak* av 18.12.2014 for hhv vindkraftverket og kraftledningen. Klagegrunnene blir vurdert tematisk.

Reindrift

Innsigelsen fra Fylkesmannen i Sør-Trøndelag og klagen fra Gåebrien Sijte er i hovedsak knyttet til virkninger for reindriften i området. NVE konstaterer at det er uenighet knyttet til virkningene for reindriften i Gåebrien Sijte, og at det i etterkant av NVEs konsesjonsvedtak av 18.12.2015 har blitt utarbeidet en ny arealbeskrivelse, med påfølgende vurderinger for reindriften. NVE vil nedenfor gjennomgå klage- og innsigelsesgrunnene knyttet til reindrift, og vurdere disse i sammenheng med de saksopplysningene som nå foreligger.

NVE konstaterer også at grunneierne på Stokkfjellet mener at den nye arealbeskrivelsen ikke er korrekt, og de anfører at vurderingene fra Bioforsk av 26.1.2015 og NaturRestaurering av 3.6.2015 derfor bygger på et feilaktig faktagrunnlag om reindriften bruk av området.

NVE konstaterer at planområdet for Stokkfjellet vindkraftverk ligger utenfor distriktsgrensen for Gåebrien Sijte. NVE viser til at Høyesterett har avklart at reinbeiteområdet følger distriktsgrensen som går i Renå, dvs. sør for Stokkfjellet (RT-2001-769). Etter hva NVE er kjent med, foreligger det ingen privatrettslig avtale om beiterett med grunneierne utenfor distriktsgrensen.

Figur 1. Kart som viser planområdet, Bringenområdet (Mielke) og offisielle reinbeitedistriktsgrense for Gåebrien Sijte.

Utredningsplikt

Gåebrien Sijte mener at den reindriftsfaglige utredningen til konsesjonssøknaden ikke er egnet til å inngå i kunnskapsgrunnlaget i saken. Klager mener utredningen tar utgangspunkt i feil faktagrunnlag om bruken av Bringenområdet og hvordan reindriften i reinbeitedistriktet foregår. Klager hevder at

utredningsplikten ikke er oppfylt. Når det gjelder NaturRestaurering AS sin vurdering av den nye arealbruksbeskrivelsen datert 26.1.2015, mener Gåebrien Sitje at den beskrivende delen av reindriften i rapporten i hovedsak er tilfredsstillende, men at vurderingene ikke samsvarer med gjeldende kunnskap om inngrep i reinbeiteland. Gåebrien Sitje støtter seg på en uttalelse de har innhentet fra professor i reindrift, Öye Danell.

Fylkesmannen i Sør-Trøndelag viser til at de i høringen av søknaden påpekte at konsekvensutredningen var generell i beskrivelsen av reinbeitedistriktets bruk av tiltaksområdet. De viser til at Bioforsk v/Eilertsen i etterkant av NVEs konsesjonsvedtak har fått oversendt mer detaljert beskrivelse av reinens bruk av området, og gjort en påfølgende ny vurdering med bakgrunn i dette. Fylkesmannen ber om at denne vurderingen blir lagt til grunn i klagebehandlingen.

Etter NVEs vurdering ga konsekvensutredningen av temaet reindrift, innkomne høringsuttalelser, møter og andre innspill i utrednings-, konsesjonsprosessen et tilstrekkelig grunnlag for å fatte vedtak i saken, jf. Bakgrunn for vedtak av 18.12.2014. NVE konstaterer at reinbeitedistriktet og Fylkesmannen er av en annen oppfatning og at det er uenighet om omfanget av og resultatet fra konsekvensutredningen for reindrift.

Med bakgrunn i at tilleggsvurderingen fra Svein M. Eilertsen, Bioforsk, av 26.1.2015 ikke ble oversendt verken TEK eller Rambøll, var NVEs problemstilling at dette kunne tolkes som en endring av reindriftsutredningen til konsekvensutredningen. TEK var på dette tidspunkt ukjent med tilleggsvurderingen. Med dette som utgangspunkt ble derfor NVEs konklusjon at TEK burde vurdere konkret om det var behov for å utarbeide noen relevante tilleggsopplysninger om mulige virkninger for reindrift til den videre klagebehandlingen. NVE fikk innen klagefristen for vedtaket bekreftet fra TEK at slike tilleggsopplysninger ville bli utarbeidet. NVE mottok disse tilleggsopplysningene utarbeidet NaturRestaurering AS i brev av 3.6.2015, og har lagt disse opplysningene, sammen med de øvrige saksopplysningene, herunder distriktets egen arealbeskrivelse, til grunn for våre vurderinger av innkomne klager/innsigelse.

NVE konstaterer at Gåebrien Sitje i høringsbrev av 11.1.2014 uttaler at fagutredningen av reindrift ikke gjenspeiler reinens reelle bruk av området, uten at de gir noen nærmere arealbruksbeskrivelse for distriktet. Gåebrien Sitje fikk i brev fra NVE av 3.12.2013 spørsmål om det var ønskelig med konsultasjon i saken, men responderte ikke på denne forespørselen. NVE vil her påpeke at det i alle saker som berører reindrift er klart fordelaktig at reinbeitedistriktet så tidlig som mulig i prosessen redegjør for arealbruk og andre relevante aspekter i distriktet. Dette er en viktig informasjonskilde for fagutredningen, og vil medvirke til at konsekvensutredningen vil være i overenstemmelse med den faktisk bruken av området. NVE konstaterer at Bioforsk skriver at de under utredningsarbeidet i 2013 var i kontakt med reinbeitedistriktets kontaktperson og reindriftsforvaltningen for opplysninger om arealbruk. NVE konstaterer videre at arealbeskrivelsen fra Gåebrien Sitje av 26.1.2015 gir nye opplysninger om reinens bruk av området, og at påfølgende notater fra Bioforsk v/Eilertsen og NaturRestaurering gir en nærmere vurdering av virkninger for reindriften i distriktet.

NVE har i konsesjonsvedtaket av 18.12.2014 lagt til grunn de opplysningene som forelå om reindriften bruk av plan- og influensområdet for vindkraftverket, herunder opplysninger som fremkom under innsigelsesmøtet med Fylkesmannen om at tiltaket grenser opp mot kalvingsland som er viktig for simler i kalve- og pregingsperioden i tidsrommet april-mai. Videre har NVE i vårt vedtak lagt til grunn at planområdet for Stokkfjellet vindkraftverk ikke inngår i områder som er definert som reinbeite, men at plan- og influensområdet likevel brukes av reindriften.

Når det gjelder den nye arealbeskrivelsen, med påfølgende notat fra Bioforsk av 26.1.2015 må NVE i våre vurderinger ta forbehold med hensyn til de verdivurderingene som er gjort. Bioforsk opplyser om

at de oppfattet den utvidete arealbruken som en hypotetisk vurdering, og at de ikke har fulgt standard metodikk, prosedyrer og omfang slik en konsekvensutredning krever. NVE vil i våre videre vurderinger gjøre en samlet vurdering av de innkomne opplysningene. NVE vil i vurderingene legge til grunn at Gåebrien Sitje mener at den beskrivende delen av reindriften i rapporten fra NaturRestaurering i hovedsak er tilfredsstillende.

Etter NVEs vurdering gir konsekvensutredningen av temaet reindrift, innkomne høringsuttalelser, innkomne klager, tilleggsopplysninger, møter og andre innspill i utrednings-, konsesjon- og klageprosessen NVE et tilstrekkelig grunnlag for vurdering av innsigelsen og innkomne klager. Etter NVEs vurdering er saken tilstrekkelig opplyst, og vi kan ikke slutte oss til klagers anførsler om at utredningsplikten ikke er oppfylt.

NVEs vurdering av virkninger for reindrift

Gåebrien Sitje frykter følgende virkninger ved etablering av Stokkfjellet vindkraftverk;

- Redusert reproduksjon
- Redusert avkastning per rein i vårflokk
- Merarbeid
- Økte kostnader
- Økt konfliktnivå med andre interesser
- Økt bruk av områdene på begge sider av Samsjøen og Holtsjøen
- Tidligere press mot vinterbeiteområdene

Reinbeitedistriktet mener at dette er virkninger som er godt dokumentert. De hevder at det kun er et lite fagmiljø som i hovedsak mener at negative virkninger av inngrep i reinbeiteland bare er målbare om inngrepene medfører økt menneskelig aktivitet. Klager peker på at konsekvensutredningen for reindrift legger resultater fra rapporten «VindRein» til grunn for vurderingene og mener at utreder tar utgangspunkt i et feil faktagrunnlag. Klager hevder at annen forskning konkluderer med at det må gjennomføres regionale undersøkelser før man kan si noe sikkert om mulige virkninger.

Fylkesmannen mener at dersom Stokkfjellet vindkraftverk blir realisert, må det legges til grunn at tiltaket vil gi en innvirkning på rein fem kilometer fra planområdet. Fylkesmannen skriver at de er bekymret for hvordan vindkraftverket vil påvirke bruken av området som kalvingsland, og de mener at kunnskapen om vindkraftverks virkning på simler som skal kalve, er mangelfull. NVE konstaterer at Fylkesmannen legger til grunn unnvikelsessoner på fem km fra Stokkfjellet vindkraftverk. NVE vil her presisere at det i dag går en 420 kV-ledning nærmere angitte kalvingsområder (Rånøyene og Vorda) enn planområdet for vindkraftverket.

NVE konstaterer at det i lang tid har vært fokus på kraftledningers og vindkraftverks mulige barriere- og unnvikelseeffekter hos rein. Slike effekter hevdes å kunne innvirke på både trekk og beiteutnyttelse. Det har vært og er fortsatt ulike syn innen forskning og innen reindriften på slike virkninger. NVE viser til at rapporter fra forskningsprosjektene VindRein og KraftRein, som har pågått siden 2005, er fagfellevurdert og publisert i vitenskapelige journaler. Prosjektene berører flere studieområder og omhandler effekter av menneskelig aktivitet og utbygging av vindkraftverk og kraftledninger på tamrein og villrein. Hovedfokus har vært på arealbruk. I sluttrapporten fra prosjektene presenteres resultatene fra fem studieområder, hvorav tre arbeider fra to av studieområdene er publisert i internasjonale tidsskrift og arbeidene fra de øvrige ventes publisert i

2015/16. Inngrepene som er studert ligger innenfor tre ulike tamreindistrikter og to ulike villreinområder. Disse er Kjøllefjord vindkraftverk i Finnmark som berører Olggut Corgas reinbeitedistrikt, Fakken vindkraftverk i Troms som berører Vannøy reinbeitedistrikt, ny 420 kV ledning Nea–Järpstrømmen som berører Essand reinbeitedistrikt, ny 420 kV-ledning i Setesdal som berører villrein i Setesdal Vest Ryfylkeheiene, og i Setesdal Austhei, og en eksisterende 132 kV-ledning som berører villrein i Setesdal Austhei. I tillegg pågår datainnsamling i tre andre studieområder, der publisering av resultater ligger noe lenger fram i tid. Dette gjelder bygging av vindkraftverk og kraftledninger som berører tamrein på Fosenhalvøya i Nord-Trøndelag, og bygging av vindkraftverk ved Berlevåg og på Sørøya i Finnmark (berører også tamrein).

Ifølge sluttrapporten fra VindRein og KraftRein er resultatene fra denne forskningen overraskende sett i lys av at flere tidligere vitenskapelige publikasjoner har hevdet å dokumentere beiteunnvikelse for både villrein og tamrein i mange kilometers avstand fra kraftledninger i driftsfase. Resultatene viser at det i hovedsak er anleggsarbeid og menneskelig aktivitet knyttet til kraftledninger og vindkraftverk som virker negativt inn på dyrenes arealbruk.

Selv for villrein i kalvingsperioden har forskerne ikke kunnet dokumentere beiteunnvikelse i driftsfasen for kraftledninger, på tross av at dette anses som den periode i reinens årssyklus da de er mest sårbare for forstyrrelser. På den annen side har forskerne funnet beiteunnvikelse på opptil 50 % og i flere kilometers avstand for tamrein som påvirkes av anleggsarbeidet med en kraftledning. Ifølge sluttrapporten synes det klart at det er den menneskelige aktiviteten, og ikke de permanente konstruksjonene i seg selv, som virker negativt inn på reinen. For vindkraftverk viser forskningen liknende resultater som for kraftledninger, ved at effektene er knyttet opp mot den menneskelige aktiviteten. De dokumenterbare virkningene er imidlertid svake (mindre enn 100 meter fra atkomstveien til Kjøllefjord vindkraftverk), og kun innenfor om lag 500 meters avstand (Fakken vindpark) i anleggsperioden. I driftsfasen har ikke denne forskningen dokumentert negative effekter av de to vindkraftverkene som er studert (med unntak av områder som ligger mindre enn 100 meter fra atkomstveien til Kjøllefjord vindkraftverk).

Forskningen under VindRein- og KraftRein-prosjektene kan oppfattes som en endret kunnskapsstatus vedrørende menneskelige inngrep og virkninger for reinsdyr. I prosjektene er reinens arealbruk dokumentert i flere studieområder i sammenhengende perioder på 5-7 år, og både før, under og etter at nye ledninger og vindkraftanlegg har blitt etablert. De lange tidsperiodene med datainnsamling gir mulighet for å fange opp sykliske variasjoner i arealbruk over tid, og til å finne reell effekt av et inngrep basert på dokumentasjon på hvordan reinen brukte et område før inngrepet kom. Sammenlignet med tidligere års studier gir GPS-data en langt sikrere dokumentasjon på hvor reinen oppholder seg til enhver tid. Hovedkonklusjon er, basert på et stort datamateriale, at reinen frykter mennesket og derfor unnviker arealer så lenge det pågår betydelig menneskelig aktivitet. De tekniske installasjonene i form av kraftledninger og vindturbiner ser derimot ut til å ha minimal effekt på reinen.

Det er likevel viktig å ta på alvor de forbehold som fremmes fra forskningen. Reinens atferd og arealbruk kan være område- og situasjonsspesifikk. Det er mulig at negative effekter på rein som følge av kraftledninger eller vindturbiner kan oppstå i et område, men ikke et annet, avhengig av lokale forhold. Studiene for vindkraftverk er gjort for tamrein på en øy med helårsbeite (Fakken vindkraftverk), og på en halvøy med sommerbeiter der det er stor dominans av blokkmark i selve tiltaksområde (Kjøllefjord vindkraftverk). Begge vindkraftverkene er anlagt i arealer relativt nær bebyggelse. Ifølge forskerne kan ikke slike resultater nødvendigvis overføres til andre sesongbeiter/habitatstyper, til mer inngrepsfrie områder, eller til villrein. Forskerne er også tydelige på at det kreves mer forskning i flere studieområder i årene som kommer, for å få etablert en enda sikrere

kunnskapsstatus når det gjelder effekter av menneskelige inngrep som ledninger og vindkraftanlegg på rein.

Ved Gabrielsberget vindkraftverk i Sverige har Mark- og miljødomstolen stilt krav om et kontrollprogram for reindriftsvirkninger. Sluttrapporten fra seks års undersøkelser ble publisert i juni 2014, og rapporten inkluderer både resultater fra disse undersøkelsene og en oversikt over andre undersøkelser ved svenske vindkraftverk. Det konkluderes med at vindkraftverket har påvirket reindriften i både anleggs- og driftsfasen. I driftsfasen er det ifølge rapporten sannsynlig med unnvikelse innenfor selve vindkraftverket, men beitetrykket og reinens beitero påvirkes ikke når avstanden til de ytterste vindturbinene er én kilometer eller mer. I rapporten står det også at det har vært mer arbeid knyttet til blant annet samling og flytting av rein som følge av vindkraftutbyggingen. Etter NVEs vurdering er konklusjonene imidlertid forbundet med usikkerhet, på grunn av at hovedmetoden som er brukt er intervjuer. Oversikten over andre rapporter fra svenske vindkraftverk viser at studiene ofte har vært enkle eller at de ennå ikke er avsluttet, og at det er vanskelig å trekke sikre konklusjoner om virkninger i driftsfasen.

NVE konstaterer at Gåebrien Sitje i brev av 3.8.2015 skriver at de ikke er enig med NaturRestaurering i deres vurdering av virkninger for reindriften, og da spesielt vurderingen om at Stokkfjellet vindkraftverk ikke vil medføre vesentlig økt menneskelig aktivitet i driftsfasen og at driftsfasen derfor vil ha liten negativ effekt for reindrift.

Rapportene fra VindRein- og KraftRein-prosjektene utgjør, sammen med erfaringene fra svenske vindkraftverk, et mer styrket kunnskapsgrunnlag enn det som forelå for bare få år siden. En felles konklusjon fra disse rapportene er at det er menneskelig aktivitet som kan være mest negativt for reindriften. NVE konstaterer at rapportene viser at det hovedsakelig er innenfor og rett utenfor planområdet det kan forventes unnvikelse. Det er imidlertid fortsatt forbundet usikkerhet med virkninger for reindrift, blant annet på grunn av begrensninger i overføringsverdi til andre prosjekter. Dette gjenspeiles i forskjellene på konklusjonene om unnvikelse i vindkraftverkene knyttet til VindRein-prosjektet og konklusjonene fra svenske rapporter. NVE viser i den sammenheng til at usikkerheten om virkninger er vurdert og vektlagt i *Bakgrunn for vedtak*.

Gåebrien Sitje hevder at annen forskning konkluderer med at det må gjennomføres regionale undersøkelser før man kan si noe sikkert om mulige virkninger for rein. Reinbeitedistriktet viser til en svensk rapport¹ som ser på lokale og regionale effekter av bl.a. vindkraftverk og kraftledninger. Artikkelen er basert på 18 ulike studier av effekter av inngrep på tamrein, og viser at lokale og intermediære studier til nå har funnet mindre omfattende negative effekter av denne typen inngrep sammenlignet med regionale studier. De konkluderer med at regionale studier i større grad fanger opp nyansene rundt problemstillingen, og at regionale studier følgelig bør tillegges mer vekt enn studier på mindre skala. NVE vil her vise til at den type intermediære studier som rapporten viser til, ikke kun ser på effektene av en radius av 5-10 km fra inngrepene, men også inkluderer kontrollområder. Når det gjelder studier i større regionale områder, er det etter NVEs vurdering også sannsynlig at det som oppfattes som unnvikelse også kan dreie seg om naturlig variasjon i arealbruk, eller andre faktorer som barrierer som vassdrag og fjellskrenter, rovdyr, insekter, beitetilgang og snøforhold. Denne type begrensninger blir ikke diskutert i artikkelen.

NVE konstaterer at Bringenområdet, hvor Stokkfjellet ligger i periferien, spiller en viktig rolle som område for kalving og tidlig vårbeite. Vårbeite er minimumsfaktor i distriktet, og kalvingsområder er viktige særverdiområder for reindriften. Topografi, tidlig snøsmelting, generell beitetilgang og fravær

¹ Skarin A. og Åhman B. 2014. Do human activity and infrastructure disturb domesticated reindeer? The need for the reindeer's perspective. *Polar Biology* 37:1041-1054.

av menneskelige forstyrrelser gjør dette området attraktivt for tamrein. NVE konstaterer at NaturRestaurering mener at særlig området mellom Stokkfjellet og Bringen er viktige i denne sammenheng, og mer enn 70 % av simleflokken bruker dette og omkringliggende arealer i kalvingstiden.

I følge Gåebrien Sitje og NaturRestaurering er det i kalvings- og pregingsperioden særlig Bringskaflet, Storvollfjellet, Vorda og Råndalsøyene som er mye brukt av reinen, men Stokkfjellet brukes også i mindre grad. Stokkfjellet kan bli brukt av rein mer eller mindre hele året, med unntak av de varmeste ukene på sommeren, da dyrene vil trekke opp i kjøligere områder på Bringen, Rensfjellet, Bukkhåmmåren m.m. Bruken av Stokkfjellet er også redusert fra januar til mars/april, da det meste av flokken er på vinterbeite i Femund.

I følge Gåebrien Sitje og tilleggsopplysningene fra NaturRestaurering går det en trekklei ved Storkalvsjøen som benyttes naturlig av dyrene, men som også benyttes som flyttlei de gangene det er mest hensiktsmessig for reindriften å flytte dyrene gjennom Bringenområdet på vei sørover mot vinterbeitene. Dette skjer særlig de årene det er rein ved Østrungen. I følge grunneierne ved Stokkfjellet medfører disse arealbruksopplysningene ikke riktighet, og at de påpeker at en slik flyttlei ev. vil være en uhensiktsmessig omveg. NVE konstaterer at det går en trekklei inn mot grensa til reinbeitedistriktet like sør for planområdet. NVE konstaterer videre at det ikke er samsvarende opplysninger om bruken av trekkleien fra hhv reinbeitedistriktet og grunneierne. Med bakgrunn i at trekkleien er innenfor reinbeitedistriktet og ikke berøres av Stokkfjellet vindkraftverk med tilhørende infrastruktur, legger NVE til grunn at tiltakene ikke er strid med reindriften § 22, som gir flyttleier et særlig vern.

Bringen oppgis å være et viktig område sent på høsten, da dyrene ofte finner beitero her på veien mot vinterbeitene i Femund. Gåebrien Sitje påpeker at dersom det er anleggsarbeid i området når reinen skal benytte trekkleiene mot vinterbeite, vil dette kunne føre til at reinen ikke følger de naturlige trekkleiene, og kommer ut av kjente beiteområder. Dette kan medføre sammenblanding av rein fra andre distrikt og at rein kommer inn på innmarksareal. Det kan også oppstå problemer med å få flyttet reinen forbi utredningsområdet dersom det pågår anleggsarbeid når reinen skal flyttes til vinterbeitene. NaturRestaurering skriver at avbøtende tiltak for reindriften vil være en skreddersydd anleggsperiode bl.a. i forbindelse med drivet østover mot vinterbeitene i desember/januar.

NVE slutter seg til tilleggsopplysningene fra NaturRestaurering om at virkningene for reindriften i er knyttet til indirekte arealtap som følge av stress-, frykt- og/eller fluktatferd knyttet til anleggsarbeid og en økning av menneskelig aktivitet. Av mindre betydning er direkte arealtap. NVE konstaterer at Stokkfjellet ikke er den mest brukte delen av Bringenområdet, og at planområdet ligger i randsonen. Dette innebærer at færre dyr vil få negative erfaringer her enn det som ville vært tilfellet dersom vindkraftverket ble planlagt lenger sør i Bringenområdet.

Etter Gåebrien Sitjes vurdering vil en etablering av en 132 kV-ledning parallelt med eksisterende 420 kV-ledning medføre negative virkninger under anleggsarbeidet dersom arbeidet ikke gjøres om vinteren (perioden midten av januar til midten av mars) når Bringenområdet ikke er i bruk av distriktet.

I NVEs Bakgrunn for vedtak for nettilknytningen til Stokkfjellet vindkraftverk er det lagt til grunn at en ny ledning fra Stokkfjellet til Nea kan medføre midlertidige virkninger for reindriften i anleggsfasen dersom ikke TrønderEnergi Kraft tar hensyn til reindriften bruk av området fra senhøst til tidlig sommer. I konsesjonen har NVE satt vilkår om at TrønderEnergi Kraft skal unngå anleggsarbeider i perioder der reinbeitedistriktet bruker områdene fra sen høst til tidlig sommer. NVEs vurderinger var basert på konsekvensutredningen som satt konsekvensgraden til *liten negativ* dersom

anleggsarbeidet ble gjort sensommer og tidlig høst. NVE konstaterer at det ikke er samsvar mellom klagen fra reinbeitedistriktet og konsekvensutredningen, men dette vil ikke medføre et grunnlag for å omgjøre eller endre NVEs vedtak om nettilknytningen til Stokkfjellet vindkraftverk.

Det er knyttet usikkerhet til virkninger for reindrift av vindkraftutbygginger. Dette betyr at det er vanskelig å forutsi Stokkfjellets vindkraftverks virkninger for reindriften. NVE har i vårt vedtak av 18.12.2014 imidlertid lagt til grunn at planområdet for Stokkfjellet vindkraftverk ikke inngår i områder som er definert som reinbeite, men at plan- og influensområdet likevel brukes av reindriften. NVE la videre til grunn for våre vurderinger at kalvings- og pregingsområder er viktige funksjonsområder, og at inngrep i disse områdene kan påvirke reindriften mer enn øvrige områder i et reinbeitedistrikt.

NVE har gjennom tilleggsopplysningene fått informasjon om at Bringenumrådet har en viktig rolle som område for kalving og tidlig vårbeite. NVE legger videre til grunn at eventuelle virkninger for reindriften kan være knyttet til indirekte arealtap som følge av stress-, frykt- og/eller fluktatferd knyttet til anleggsarbeid og økning av menneskelig aktivitet.

Vi konstaterer at områder hvor hovedparten av kalving og pregning foregår er lokalisert fra i størrelsesorden vel én km til mer enn fire km fra planområdet (Bringskaftet, Storvollfjellet, Vorda og Råndalsøyene). NVE kan ikke utelukke at noen få simler kalver i planområdet. Disse simlene kan ved en utbygging av Stokkfjellet vindkraftverk trekke bort til andre områder for kalving og pregning. Det fremgår av rapporten til NaturRestaurering AS at det er reserveområder for distriktet. Etter vår vurdering er det derfor lite sannsynlig at fortregning av noen få simler nødvendigvis vil medføre redusert produksjon.

Etter NVEs vurdering har det ikke fremkommet nye opplysninger som tilsier at NVEs vedtak bør endres eller omgjøres.

Avbøtende tiltak

Virkningene vil, etter NVEs vurdering, hovedsakelig være knyttet til økt menneskelig aktivitet i området, særlig i en eventuell anleggsfase, noe som understøttes av forskningsprosjektet VindRein. NVE mener at avbøtende tiltak kan være viktig for å redusere og eventuelt hindre langsiktige virkninger for reinens bruk av området.

NVE konstaterer at Stokkfjellet ligger helt i den nordlige utkanten av Bringenumrådet, og utenfor distriktsgrensen til Gåenbrie Sitje. Etter NVEs vurderinger kan tilpasninger og avbøtende tiltak fungere bedre i randsoner enn i områder hvor planområdet ligger mer «sentralt» i reinens funksjonsområder.

NVE har i konsesjonen av 18.12.2014 satt vilkår om at det under anleggsarbeidet skal tas hensyn til reindriften arealbruk i tilgrensende kalvings- og pregingsområder. NVE forutsetter at tiltakshaver i miljø-, transport- og anleggsplanen beskriver tiltak som kan redusere eventuelle virkninger for slike områder under anleggsarbeidet. Etter NVEs vurdering kan særlig tyngre anleggsarbeid virke forstyrrende på simlenes arealbruk, og NVE har satt vilkår om at tiltakshaver i miljø- transport- og anleggsplanen avgrensede hvilke type anleggsarbeid som kan gjennomføres i tidsrommet april-mai. Vi mener at aktuelle tiltak og avstand til simler i kalvings- og pregingsperioden skal drøftes med reinbeitedistriktet som del av planleggingen av anleggsperioden.

NVE har videre satt vilkår om at atkomst- og internveier stenges for motorisert ferdsel, slik at forstyrrelsene for tilgrensende kalvingsområder reduseres.

NaturRestaurering skriver i sin rapport at anleggsarbeid vil virke mer forstyrrende på reinen enn selve driftsfasen av vindkraftverket. Stokkfjellet ligger helt i den nordlige utkanten av Bringenområdet, og ifølge NaturRestaurering må det forventes at svært få reinsdyr vil benytte seg av arealer nord for den eksisterende 420 kV-ledningen i anleggsperioden. For å redusere negative virkninger av anleggsarbeidet foreslår NaturRestaurering at anleggsarbeid unnlates i de mest sensitive periodene i mai/tidlig juni og deler av desember/januar. Det forventes da at mulige ulemper vil kunne reduseres betydelig. Etter vår vurdering er det noe usikkerhet knyttet til omfang av virkninger som følge av anleggsperioden for bygging av Stokkfjellet vindkraftverk. Med bakgrunn i de nye vurderingene, som er gjort med utgangspunkt i reinbeitedistriktets egen arealbruksbeskrivelse, vil NVE anmode OED om å endre vilkår nr. 15 i anleggskonsesjonen av 18.12.2014 til også å gjelde avbøtende tiltak også frem til 15. juni, og deler av desember/januar måned.

Folkerettens urfolksvern

Fylkesmannen mener at en realisering av Stokkfjellet vindkraftverk vil gi så store negative virkninger for reindriften i Gåebrien Sitje at det vil være i strid med nasjonale og regionale målsettinger for reindriften som økologisk, økonomisk og kulturell bærekraftig næring. Fylkesmannen viser til at den sørsamiske reindriften står i en særstilling som kulturbærer for sørsamene, og de mener at Stokkfjellet vindkraftverk vil kunne komme i strid med FNs internasjonale konvensjon om sivile og politiske rettigheter, artikkel 27, som gir et vern om etniske og språklige minoriteter.

NVE viser i denne forbindelse til vårt *Bakgrunn for vedtak* av 18.12.2014. NVE har i vårt vedtak lagt til grunn at planområdet for Stokkfjellet vindkraftverket ikke ligger innenfor distriktsgrensene til Gåebrien Sitje. Vindkraftverket vil, etter NVEs vurdering, kun ha indirekte virkninger på reinens arealbruk, selv om rein ifølge reinbeitedistriktet beiter i planområdet og i områder vest for dette. Etter NVEs vurdering er eventuelle virkninger av vindkraftverket først og fremst knyttet til indirekte virkninger for kalvings- og pregingsområder i anleggsfasen, og menneskelig aktivitet i form drift/vedlikeholdsarbeid og økt tilgjengelighet til områdene etter utbygging.

NVE vil nedenfor gjøre en kort gjennomgang av eksisterende og planlagte prosjekter i og i nærheten av Gåebrien Sitje, med det formål å se virkningene av de enkeltstående prosjektene i lys av den samlede belastningen som reindriften kan bli utsatt for.

Selbu og Tydal kommuner er vannkraftkommuner, hvor vannkraftressursene i stor grad er utnyttet, og flere vann og vassdrag er regulert. I Tydal kommune er det flere småkraftverk under bygging langs Nea, blant annet Litj-Hena og Hynna i området ved Gressli. I tillegg er vannkraftverkene Usma, Gresslifoss og Seteråaa kraftverk allerede utbygd. Når det gjelder andre planlagte energianlegg innenfor reinbeitedistriktet, så er det søkt et mindre vannkraftverk, Mølnåa kraftverk i Tydal kommune.

Gåebrien Sitje er videre berørt av de to kraftledningene 420 kV Klæbu–Nea og 132 kV Eidum–Nea, og én annen sentralnettsledning og én regionalnettsledning som går inn fra nordøst og sørøst til Nea transformatorstasjon i Tydal kommune.

På grensen mellom Selbu og Klæbu kommuner og Melhus og Klæbu kommuner er det omsøkt to andre vindkraftverk, hhv. Eggjafjellet/Åsfjellet og Brungfjellet vindkraftverk. NVE konstaterer at disse to vindkraftverkene også ligger utenfor distriktsgrensene til Gåebrien Sitje. NVE vil ved sluttbehandling av Brungfjellet og Eggjafjellet/Åsfjellet vindkraftverk med tilhørende nettilknytning vurdere samlede virkninger for tiltak som kan berøre Gåebrien Sitje.

Hyttene er stor i Selbu og Tydal kommuner, med til sammen over 3500 hytter (www.agderforskning.no/hyttestatistikk). Hyttene ligger i et stort sammenhengende friluftsområde

som strekker seg fra Klæbu og Melhus i vest til Røros i øst, noe som medfører menneskelig aktivitet gjennom jakt, fiske og annen ferdsel, som igjen kan gi forstyrrelser for reindriften i området.

NVE mener at Stokkfjellet vindkraftverk, sett i sammenheng med andre eksisterende og planlagte tiltak i distriktet ikke gir grunnlag for å si at flere tiltak i et område nødvendigvis forsterker hverandre med hensyn til virkninger. Generelt vil imidlertid flere inngrep samlet kunne beslaglegge mer areal, og videre kan press på en begrenset ressurs/funksjonsområde innen et reinbeitedistrikt øke mer, dersom flere inngrep påvirker samme ressurs. Dette selv om inngrepene skjer i ulike geografiske områder innen distriktet. Ut i fra den samlede inngrepssituasjonen for reinbeitedistriktet, sett i sammenheng med at planområdet for Stokkfjellet vindkraftverk ligger utenfor distriktsgrensen, kan ikke NVE se at de samlede virkningene av tiltakene medfører at grunnlaget for reindrift i distriktet er truet. NVE forutsetter at virkninger for reindrift, herunder samlede virkninger, gjøres ved sluttbehandlingen av øvrige planlagte tiltak i området.

Etter NVEs vurdering vil tiltaket slik det framstår, og med omtalte muligheter for vilkår om avbøtende tiltak, ikke innebære et inngrep i samiske bruksområder slik at virkningene kan likestilles med å nekte utøvelsen av samisk kultur, eller være i strid med de øvrige terskler som er satt til vern for samisk kultur i Norge. Etter NVEs vurdering kan reindriftnæring i området ved en utbygging av Stokkfjellet vindkraftverk opprettholdes fullt ut.

NVE kan ikke slutte seg til Fylkesmannens syn på at realisering av Stokkfjellet vindkraftverk vil få så store virkninger for reindriften i Gåebrien Sijte slik at det vil være i strid med nasjonale og regionale målsettinger for reindriften som økologisk, økonomisk og kulturell bærekraftig næring.

NVE viser forøvrig til vårt notat *18/2012 Rammer for NVEs behandling av vindkraftsaker og orientering om viktige vurderingstemaer* for beskrivelse av forholdet mellom konsesjonsbestemmelsene og rettsreglene for beskyttelse av samisk kultur.

Kompensasjon

Fylkesmannen påpeker at kalvingsland i dag er under sterkt press fra flere utbyggingsinteresser, og at reindriften i Sør-Trøndelag har mistet verdifulle beiteområder til bl.a. veier, hyttefelt og kraftanlegg. Området rundt Bringen og fjellene vest og nord for distriktsgrensa mot Rensfjellet er gamle bruksområder for reindriften, og Fylkesmannen mener dette vil være naturlige kompensasjonsområder i et ev. erstatningsspørsmål. Fylkesmannen ber om at dette vurderes i klagebehandlingen.

NVE kan generelt ikke kommentere og/eller vurdere et ev. erstatningssøksmål og kompensasjon i forbindelse med konsesjonsvedtak eller ved vurdering av klage. Dette vil ev. være et privatrettslig spørsmål mellom berørt reinbeitedistrikt og tiltakshaver dersom dette skulle være aktuelt. NVE vil for øvrig understreke at planområdet ligger utenfor reinbeitedistriktets grenser, og at det ikke foreligger noen avtaler med grunneierne om beiterett i disse områdene.

Naturmangfold

FNFST mener NVE undervurderer virkningene for naturmangfold i området, og viser til Fylkesmannen i Sør-Trøndelag sin uttalelse om at tiltaket vil påvirke flere arter negativt. Forumet mener at dette gjør at den samlede belastningen tiltaket vil få sammen med blant annet vindkraftverk på kysten, må vurderes. Henning Stokmo anfører at ødeleggelse av naturen i området ikke er tillagt betydning i konsesjonsbehandlingen.

NVE registrerer at FNFST og Stokmo er uenig i NVEs vurderinger knyttet til virkningene for naturmangfold. NVE viser til kapittel 4.7 i *Bakgrunn for vedtak* hvor vi gjør en vurdering av

naturmangfold, herunder virkninger for naturtyper og vegetasjon, fugl, fugletrekk og andre dyrearter. Etter NVEs vurdering vil ikke etablering av tiltaket være i strid med forvaltningsmål for naturtyper og økosystemer, jf. naturmangfoldloven § 4, eller for arter, jf. naturmangfoldloven § 5.

NVE viser videre til kapittel 4.7.4 der vi har vist til eksisterende og planlagte inngrep i nærheten av Stokkfjellet vindkraftverk, og deretter gjort en vurdering av samlet belastning i henhold til prinsippene i naturmangfoldloven. Når det gjelder å vurdere Stokkfjellet vindkraftverk sammen med andre eksisterende og planlagte vindkraftverk i innlandet i Sør-Trøndelag, har ikke NVE funnet grunnlag for å inkludere de to aktuelle omsøkte konsesjonssøknadene, Brungsfjellet og Eggjafjellet vindkraftverk, i denne omgang. NVE vil ved senere behandling av disse prosjektene vurdere samlet belastning av alle vindkraftverk i regionen. Etter vår vurdering har NVE oppfylt kravene til vurdering av samlet belastning, jf. naturmangfoldloven § 10.

NVE kan ikke slutte seg klagernes vurderinger om at virkningene for naturmangfold ikke er tilstrekkelig vurdert og vektlagt.

Visuelle virkninger

FNST viser til at Skarvan Roltdalen nasjonalpark ligger åtte kilometer fra tiltaket. De mener det er feil av NVE å vurdere at denne avstanden ikke gjør det nødvendig å legge vekt på de visuelle virkninger av tiltaket fra nasjonalparken.

NVE viser til konsekvensutredningen for landskap, hvor det fremkommer at når det gjelder visuelle virkninger for Skarvan Roltdalen nasjonalpark dreier dette seg om fjernvirkninger av vindkraftverket sett fra høyereliggende, vestvendte fjellpartier i nasjonalparken. NVE slutter seg til at vindkraftverket kan oppleves som et fremmed landskapselement fra nasjonalparken, men finner ikke grunn til å endre vår vurdering om at avstanden fra Stokkfjellet til nasjonalparken er så stor at de visuelle virkningene ikke er av et slikt omfang at de kan tillegges vekt i vår samlede vurdering av tiltaket.

Annet

Endret utbyggingsløsning

Johan Birger Stokmo og Henning Stokmo skriver i sine klager at de antar at størrelsen på de konsesjonsgitte vindturbinene vil øke, ettersom antallet vindturbiner skal begrenses. De peker på at tiltakshaver tidligere har kommunisert at det kan bli aktuelt å benytte vindturbiner med totalhøyde inntil 180 meter. Klagerne mener dette vil gi helt andre virkninger enn hva som fremgår av konsesjonssøknaden, herunder virkninger for Råndalen naturreservat.

NVE konstaterer at navhøyden på vindturbinene (2,3 MW) er 90 meter i den foreslåtte utbyggingsløsningen. Med en rotordiameter på 90 meter, vil vindturbinen ha en totalhøyde på ca. 135 meter. Det fremgår av konsesjonssøknaden at konsesjonær vurderer det som aktuelt å benytte turbiner med installert effekt på mellom 2 og 5 MW, som vil ha tårnhøyder fra ca. 70 m til ca. 120 m og med rotordiameterer på mellom 70 m og 120 m. Med en tårnhøyde på 120 meter, og med en rotordiameter på 120 meter, vil totalhøyde på vindturbinen være på 180 meter, slik som klagerne påpeker.

Stokkfjellet vindkraftverk er gitt konsesjon med en utbyggingsløsning med en installert effekt på 90 MW. Antall vindturbiner kan reduseres dersom man velger større installert ytelse. Eksempelvis vil valg av vindturbiner med størrelse på 3,0 MW, som er beskrevet som en aktuell turbinstørrelse i konsesjonssøknaden, redusere antallet vindturbiner til fra 43 til 30. Etter NVEs vurdering kan en reduksjon av antall vindturbiner redusere visuelle virkninger, støy og skyggekast for nærliggende hyttebebyggelse. Det vises til kapittel 4.11 og 4.12 i *Bakgrunn for vedtak*. NVE har i *Bakgrunn for*

vedtak lagt til grunn at en utbyggingsløsning med færre vindturbiner kan redusere virkningene for hekkelokaliteter og kollisjonsfare for smålom

NVE konstaterer i *Bakgrunn for vedtak* at verneformålet i Råndalen naturreservat også inkluderer fugle- og dyreliv, men NVE mener at det er liten risiko for påvirkning på fugle- og dyrelivet i Råndalen naturreservat. NVE konstaterer at avstanden på 500 meter fra Råndalen naturreservat til nærmeste vindturbiner er tilstrekkelig for å unngå skade på naturmangfoldet, jf. naturmangfoldloven § 12.

Etter vår vurdering er det sannsynlig at antallet vindturbiner blir redusert når kontrakt med leverandør er sluttet og turbinstørrelse valgt. NVE har i konsesjonen satt vilkår om at konsesjonær skal legge frem en detaljplan som viser tiltakets endelige utforming. Detaljplanen skal omfatte en utbyggingsløsning på inntil 90 MW. Av detaljplanen skal det gå frem hvilke endringer en reduksjon av antall vindturbiner kan bety for virkninger av støy- og skyggekast. Denne utredningen skal legges frem som en del av arbeidet med detaljplan og skal godkjennes av NVE.

NVE kan ikke se at Johan Birger Stokmo og Henning Stokmo har fremmet klagegrunner som vil endre vår vurdering av naturmangfold, støy og skyggekast i *Bakgrunn for vedtak*.

Eiendomsrett og verditap

Johan Birger Stokmo mener at plassering av én av vindturbinene er i strid med eiendomsretten, da rotorbladet vil slå inn over hans eiendom. Stokmo peker på at støy, skyggekast og iskast i praksis vil medføre at hans eiendom vil bli en del av vindkraftverket. Stokmo skriver at belastningen på eiendommen blir urimelig som følge av gitt konsesjon, og ber om at vedtaket revurderes.

Henning Stokmo anfører at redusert eiendomsverdi for hytteeierne ikke er tillagt betydning i konsesjonsbehandlingen.

NVE legger i konsesjonsvedtaket til grunn at vindkraftverket kan påvirke eksisterende hytter i og nær planområdet både gjennom visuelle virkninger, skyggekast og støy. Virkninger for bomiljø, som støy, skyggekast, er vurdert ved konsesjonsbehandlingen av tiltaket.

NVE konstaterer at Stokkfjellet vindkraftverk, med omsøkte utbyggingsløsning, vil medføre et støynivå som er over den anbefalte grenseverdien på L_{den} 45 dBA ved åtte hytter og fire seterhus. Den nærmeste hytta vil oppleve støynivåer opptil L_{den} 53 dBA. På bakgrunn av dette har NVE i konsesjonen satt vilkår om at støynivået bør ligge under L_{den} 45 dBA ved hytter og seterhus. Dersom det vurderes som nødvendig for å realisere vindkraftverket at støynivået overstiger denne grenseverdien, skal detaljplanen omfatte aktuelle tiltak ved bygninger med støyfølsom bruk. NVE konstaterer at fritidsboligen til Johan Birger Stokmo ligger i såkalt grønn sone, det vil si at støynivået ved hytta ikke vil være over den anbefalte grenseverdien på L_{den} 45 dBA.

Det er videre i utredningen beregnet at 15 bygg i og ved planområdet vil oppleve over ti timer faktisk skyggekast. For tre hytter vil omfanget av faktisk skyggekast kunne bli på over 40 timer i året. NVE har i konsesjonen satt vilkår om at faktisk skyggekast ikke bør overstige åtte timer per år eller 30 minutter per dag ved bygg med skyggekastfølsom bruk, dersom det ikke er inngått minnelig avtale med grunneier.

TEK skriver i sine merknader til klagen at endelig turbinplassering ikke er avklart, da dette avhenger av valgt turbintype og resultater fra vindmålinger, men at de ikke vil plassere vindturbiner utenfor det konsesjonsgitte planområdet, eller på eiendommer hvor de ikke har grunneieravtaler. Etter NVEs vurdering er det sannsynlig at antallet vindturbiner blir redusert når kontrakt med leverandør er sluttet og turbinstørrelse valgt. Dette kan redusere virkningene av støy og skyggekast.

Johan Birger Stokmo peker på at støy, skyggekast og iskast i praksis vil medføre at hans eiendom vil bli en del av vindkraftverket, og hevder ut fra dette at eiendomsretten er satt til side. Uttrykket "rettslig tålegrense" brukes i granneloven for å vurdere om noe er "urimeleg eller uturvande er til skade eller ulempe på granneeiendom". NVE vil i den sammenheng vise til en høyesterettsdom fra 2011 om virkninger av Høg-Jæren vindkraftverk for en nabo til vindkraftverket. I vurderingen av tålegrensen etter granneloven legger Høyesterett vekt på hva som er ventelig etter forholdene på stedet. Høyesterett legger til grunn at samfunnstiltak som kraftledninger og vindturbiner må anses ventelig mange steder. Ved vurderingen av om viktige samfunnstiltak, slik som vindkraft, er ventelig på stedet, må den alminnelige samfunnsutvikling tillegges stor vekt. Høyesterett legger en høy terskel til grunn for vurderingen av om tålegrensen er overskredet, og konkluderer med at den naborettslige tålegrensen ikke er overskredet i saken fra Jæren. På grunnlag av Høyesteretts uttalelser og NVEs konkrete vurderinger av vindkraftverkets virkninger mener NVE at den naborettslige tålegrensen ikke er overskredet i denne saken.

NVE legger til grunn at en eventuell verdireduksjon som følge av tiltaket forventes å være begrunnet i en total negativ påvirkning av de vurderte virkningene. Det er etter NVEs vurdering mange andre forhold som også vil kunne påvirke markedsverdien av hytter. Etter det NVE er kjent med er det ikke påvist vesentlig endring i verdien på hytter som er etablert i nærheten av et vindkraftanlegg.

NVE deler ikke klagernes syn på at virkninger for bomiljø, som støy, skyggekast ikke er tilstrekkelig vurdert ved konsesjonsbehandlingen av tiltaket.

Fylkesdelplan for vindkraft

FNST viser til fylkesdelplanen for vindkraft i Sør-Trøndelag og påfølgende arealanalyse. Klager anfører at det i fylkesdelplanen var et tak på utbygging av 1000 MW vindkraft, og peker på at det nå er gitt konsesjon til cirka av 1440 MW. Forumet anfører at arealanalysen ikke la denne premissen til grunn.

NVE viser til *Bakgrunn for vedtak*, hvor vi tar til etterretning at utbyggingen av vindkraft i Sør-Trøndelag i fylkesdelplan fra 2008 skulle utgjøre en installert effekt på 700-1000 MW, og at det var områdene i de indre kystheier i Snillfjord og området fra Bjugn/Åfjord til Osen kommune, som skulle være gjenstand for videre utredninger. NVE konstaterer i denne sammenheng at Sør-Trøndelag fylkeskommune i etterkant av fylkesdelplanen har utarbeidet en arealanalyse for å se på mulighetene for å etablere vindkraftverk også i innlandet og at fylkeskommunen i sin høringsuttalelse er positive til etablering av Stokkfjellet vindkraftverk.

NVE vil påpeke at regionale planer for vindkraft er et retningsgivende verktøy, som inngår som en del av NVEs beslutningsgrunnlag, men det er ikke en bindende plan. I møte i Fylkestinget 23.4.2014 fattet Sør-Trøndelag fylkeskommune vedtak om at de aksepterer at NVE gir konsesjon til Stokkfjellet vindkraftverk. NVE har vektlagt Fylkestingets vedtak i den samlede vurderingen av vindkraftverket.

Stortinget har bestemt at elsertifikatordningen skal være hovedvirkemidlet for å oppfylle Norges fornybarmål. Elsertifikatordningen er et markedsbasert system som gjør det nødvendig å meddele konsesjon til vesentlig flere vindkraftverk enn det som egentlig er nødvendig for å oppfylle fornybarmålet. NVE har lagt til grunn at det skal legges til rette for at halvparten av målet for elsertifikatordningen, hvor samlet mål med Sverige er 26,4 TWh innen 2020, kan oppnås gjennom norske prosjekter, og det gis derfor konsesjoner i henhold til dette. Gjennom konsesjonsbehandlingen vurderer NVE at prosjektene som det gis konsesjon til kan være konkurransedyktige i elsertifikatmarkedet. Det er flere grunner til at det må gis vesentlig flere konsesjoner enn det som teoretisk trengs for å oppfylle målet i elsertifikatordningen. Det kan for eksempel være behov for mye

av den resterende norske porteføljen av prosjekter dersom vindkraftverkene i Fosen, Snillfjord eller Bjerkreim (til sammen rundt 5 TWh) ikke blir realisert. Mange av de norske prosjektene er avhengige av oppgraderinger i nettet, og det er usikkert om og når det vil bli tilgjengelig nettkapasitet. Samtidig er det utfordringer knyttet til samarbeid mellom aktører, for eksempel gjelder dette for prosjektene på Fosen og i Bjerkreim. I tillegg blir mange prosjekter mindre enn planlagt. Det er også usikkerhet om tilgang på kapital.

Vindkraft som klimatiltak

FNFST anfører at de er skeptiske til vindkraft som klimatiltak, og etterlyser en livsløpsanalyse av vindkraftverket. Videre mener organisasjonen at bygging av veier og andre inngrep i myrområder kan medføre større utslipp av klimagasser.

Når det gjelder vindkraft som ren energi og effektiv energikilde, konstaterer NVE at vindkraft kommer godt ut i de aller fleste rapporter med klima- eller energiregnskap. NVE legger til grunn at et vindkraftverk vil ha produsert energien som gikk med til å bygge vindkraftverket innen ett år. I den sammenheng kan vi for eksempel vise til en metaanalyse av Kubiszewski et al. (2010)²

Vedrørende klimavirkninger av vindkraft sett i lys av nedbygging av myrområder vil dette etter NVEs vurdering gi et begrenset utslipp av CO₂. NVE har lagt noe vekt på virkninger for myr, men vi legger til grunn at det er relativt sett små myrområder som faktisk berøres og mener det derfor ikke er beslutningsrelevant å vurdere klimavirkninger som følge av dette.

Klimapolitikk og Norges forpliktelser

FNFST viser i sin klage til Norges forpliktelser til å ta vare på naturen. Forumet savner i NVEs begrunnelse for tiltaket en vurdering av status for å nå dette målet og en henvisning til de konvensjoner som taler imot å gi konsesjon.

NVE vil her vise til at alle myndighetsinstanser som forvalter natur, eller som fatter beslutninger som har virkninger for naturen, plikter å vurdere planlagte tiltak opp mot naturmangfoldloven. I NVEs vurdering av søknaden om Stokkfjellet vindkraftverk legger vi til grunn bestemmelsene i naturmangfoldloven §§ 4 og 5 og §§ 8-12. NVE har som primær oppgave å følge opp Norges fornybarmål og målene knyttet til elsertifikatordningen. NVE konstaterer at nasjonale målsettinger ofte kan oppfattes som motstridende. NVEs oppgave som konsesjonsmyndighet er å veie fordeler og ulemper og vurdere disse i lys av de ulike målsettingene. NVE er selv ansvarlig for å ivareta de energipolitiske målsettingene. For å sikre at andre politiske målsettinger også er kjent og vektlegges, er høring av den enkelte sak viktig. Alle NVEs høringssaker sendes til blant annet Fylkesmannen og Miljødirektoratet som følger opp statens miljøpolitiske målsettinger. Disse instansene har et ansvar for å belyse hva slags konsekvenser prosjektene kan få for ulike miljøpolitiske målsettinger.

Klage på ekspropriasjonstillatelsen til nettilknytningen

Grunneier Iver Johan Unsgård mener at det med hensyn til naturmangfold ikke er forsvarlig å legge kraftledningen på sørsiden av Nea, så lenge det er to kraftledninger der fra før. Han ber om at ny ledning henges i mastene til en av de eksisterende ledningene.

NVE mener at parallellføring med eksisterende ledninger er den beste løsningen med hensyn til natur og miljø, selv om det vil bli en bred ryddegate. Ved å etablere en separat trasé, for eksempel sør for

² Kubiszewski et al. (2010) *Meta-analysis of net energy return for wind power systems*. *Renewable Energy* 35 (2010), 218-225.

eksisterende ledninger, vil det være behov for å rydde mer skog, fordi man ikke utnytter arealer som allerede er ryddet. Det vil da bli to separate ryddegater relativt tett på hverandre.

Etter NVEs vurdering er det ikke en teknisk eller økonomisk forsvarlig løsning å legge ny 132 kV ledning på samme master som eksisterende 420 kV ledning Klæbu–Nea eller 132 kV ledning Eidum–Nea. Dersom dette skulle gjøres, må eksisterende ledninger rives og bygges på nytt med større master for å få stor nok avstand mellom linene. Dette vil medføre en betydelig merkostnad. I tillegg vil en eventuell utkobling eller vedlikehold av den ene ledningen føre til at begge ledningene må kobles ut for å kunne gjennomføre reparasjoner og vedlikehold, samtidig som feil på den ene ledningen kan slå ut begge ledningene. Dette vil påvirke forsyningssikkerheten i Midt-Norge, og er etter NVEs mening ikke en akseptabel løsning.

NVE kan ikke slutte seg til Iver Johan Unsgårds vurdering om parallellføring med eksisterende ledninger ikke ivaretar hensynet til naturmangfold.

Oppsummering og samlet vurdering

I vedtak av 18.12.2014 meddelte Norges vassdrags- og energidirektorat (NVE) konsesjon for Stokkfjellet vindkraftverk med tilhørende infrastruktur i Selbu kommune, i Sør-Trøndelag fylke.

NVEs vedtak om Stokkfjellet vindkraftverk ble påklaget av Gåebrien Sijte, Forum for Natur og friluftsliv - Sør-Trøndelag, Johan Birger Stokmo, Henning Stokmo, Per Olav Tjelflaat og Nei til Vindkraft i Selbu. Det er videre mottatt én klage på ekspropriasjonstillatelsen til nettilknytningen fra grunneier Iver Johan Unsgård.

Klagene fra Per Olav Tjelflaat og Nei til Vindkraft i Selbu ble avvist i brev av 24.4.2015, på grunn av manglende rettslig klageinteresse. NVEs vedtak om avvisning ble påklaget av Nei til Vindkraft i Selbu den 16.5.2015.

Nei til Vindkraft i Selbu har påklaget NVEs avvisningsvedtak om manglende klageinteresse. NVE kan ikke se at det er fremkommet nye opplysninger i klagen som tilsier at Nei til Vindkraft i Selbu skal ha klagerett og oversender derfor klagen til Olje- og energidepartementet for avklaring.

Fylkesmannen i Sør-Trøndelag har fremmet innsigelse til prosjektet, og har i forbindelse med vedtaket oversendt sine tilleggskommentarer til saken.

NVE har vektlagt at planområdet for Stokkfjellet vindkraftverk har gode vindressurser og at vindkraftverket, etter NVEs vurdering, ikke vil ha store virkninger for miljø og samfunn, sammenlignet med andre store vindkraftprosjekter i Norge. Stokkfjellet vindkraftverk med tilhørende nettilknytning vil bidra til at Norge kan oppfylle forpliktelsene knyttet til EUs fornybardirektiv og vil medføre positive økonomiske virkninger for Selbu kommune og regionen for øvrig, både i anleggs- og driftsfasen.

Hovedargumentene i de fremsatte klagene er knyttet til virkninger for reindrift og naturmangfold, eiendomsrett og visuelle virkninger.

Etter en gjennomgang av de fremsatte klagene i sakene mener NVE fortsatt ikke at de negative virkningene er så store at konsesjonssøknaden bør avslås. NVE opprettholder på dette grunnlag vårt vedtak av 18.12.2014 for Stokkfjellet vindkraftverk med tilhørende nettilknytning. NVE kan heller ikke se at det er tilført nye argumenter i saken som gjør at vi vil endre eller oppheve vårt vedtak om ekspropriasjonstillatelse til nettilknytningen til Stokkfjellet vindkraftverk.

Etter NVEs vurdering er det noe usikkerhet knyttet til omfang av virkninger som følge av anleggsperioden for bygging av Stokkfjellet vindkraftverk. Avbøtende tiltak for reindriften kan være

en skreddersydd anleggsperiode hvor det ikke bedrives støyende aktiviteter med kjøretøy og sprengning i april, mai og tidlig juni, og i forbindelse med drivet østover mot vinterbeitene i desember/januar. Med bakgrunn i de nye vurderingene, som er gjort med utgangspunkt i reinbeitedistriktets egen arealbruksbeskrivelse, vil NVE anmode OED om å utvide perioden for avbøtende tiltak, jf. vilkår nr. 15 i anleggskonsesjonen til Stokkfjellet vindkraftverk, til å gjelde fra april og frem til 15. juni, og deler av desember/januar måned.